

**ERZURUM İLİ HORASAN İLÇESİ YASTIK
HALILARI**

Cemile Sibel BEYDOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

Sanat Kuramı ve Eleştirisi Ana Bilim Dalı

2024

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI VE ELEŞTİRİSİ ANABİLİM DALI

ERZURUM İLİ HORASAN İLÇESİ YASTIK HALILARI
(Erzurum Province Horasan District Pillow Carpets)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile Sibel BEYDOĞAN

Danışman: Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE

Erzurum
Haziran, 2024

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Fine Arts

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Cemile Sibel BEYDOĞAN tarafından hazırlanan “ERZURUM İLİ HORASAN İLÇESİ YASTIK HALILARI” başlıklı çalışması 22 / 08 / 2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Kuramı ve Eleştirisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Yunus BERKLİ
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Danışman: Doç. Gülten GÜLTEPE
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Osman ÜLKÜ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Enstitü Yönetim Kurulunun
....../....../.... tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet Selim DOĞAN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Erzurum İli Horasan İlçesi Yastık Halıları” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

22/08/2024

Cemile Sibel BEYDOĞAN

Aslı Islak İmzalıdır

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Sn. Prof. Dr. Yunus BERKLİ 'ye, her aşamada, bilgi ve yardımlarıyla yön veren değerli danışmanım Sn. Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE'ye, katkılarından dolayı hocam Sn.Doç. Dr. Muhammed Lütfi KINDİĞILI' ya, teşekkürlerimi sunuyorum.

Gerek lisans gerekse yüksek lisans dönemimde motive ve destekleri için kıymetli hocam Sn. Öğr.Gör.Dr. Mevlüt KAPLANOĞLU'na,değerli arkadaşlarım, Mehmet Doğan,Özlem Ögel,Kübra Gül Yavuz,Deniz Akbaba'ya minnetlerimi sunuyorum.

Şu an sevincimi paylaşamadığım ama emeklerini, nasihatlarını ve fedakarlığını hiç unutmayacağım rahmetli babama, biricik annem, ablalarım, abim ve kardeşime sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca Horasan yöresi halkına misafirperverlikleri için teşekkürü borç bilirim.

Cemile Sibel BEYDOĞAN

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ERZURUM İLİ HORASAN İLÇESİ YASTIK HALILARI
Cemile Sibel BEYDOĞAN
Haziran 2024, 110 sayfa

İnsanoğlu varoluşundan beri ihtiyaçlarını karşılama gereksinimi ile birçok sanat türü geliştirmiştir. Bunlardan biri de el sanatlarıdır. El sanatları içerisinde bulunan dokumacılık sanatı, Türkler ile sahneye çıkmıştır. Bilinen en eski halı olan Pazırık halısı sayesinde halı dokuma sanatının Türklere ait olduğu ispatlanmıştır.

Hem geçim kaynağı hem de ticari olarak kullanılan dokuma ürünleri Türker'in göç ettiği yerlere yayılmış, böylelikle dünya bu sanatı tanımıştır. Tezimde dokuma sanatı ve tarihine detaylı yer verilmiştir. Tezime asıl konu olan yastık halılar ise sınırlı örnekler ile unutulmaya yüz tuttuğu için ele alınmıştır.

Erzurum bölgesi gerek hayvancılık gerekse iklimsel olarak dokumacılığa daha çok önem vermiştir. Geçmişte neredeyse her hanede bulunan ve dokunan halı yastıklar, günümüzde ise sadece sayılı köy ve ilçe evlerinde bulunmuştur. Oturma alanları ve genç kızların çeyizinin olmazsa olmazı ata yadigarı kültürümüz, makine dokumasına yenik düşmüştür. Örneklerle ele aldığımız halı yastıkların , motifleri ile ne anlatmak istediği açıklamaya çalışılmıştır. Unutulan bu sanat dalımızı hatırlatmaya ve tekrar eskisi gibi hakkettiği değeri görmesine vesile olmak, yazılı olarak gelecek nesillere aktarmak tezimin özünü oluşturmaktadır. Ele alınan örneklerin analizine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halı, Motif, Yastık halı, Dokuma Horasan yöresi, Erzurum.

ABSTRACT

MASTER THESIS

ERZURUM PROVINCE HORASAN DISTRICT PILLOW CARPETS

Cemile Sibel BEYDOĞAN

June 2024, 110 Pages

Since its existence, human beings have developed many types of art to meet their needs. One of these is handicrafts. The art of weaving, among the handicrafts, came to the stage with the Turks. Thanks to the Pazyryk carpet, the oldest carpet, it has been proven that the art of carpet weaving belongs to the Turks.

Weaving products, used both as a source of income and commercially, spread to the places where Turks migrated, thus the world became familiar with this art. My thesis covers the art and history of weaving in detail. Pillow carpets, the main subject of my thesis, are discussed with limited examples because they are about to be forgotten.

Erzurum region gave more importance to weaving in terms of both animal husbandry and climatic reasons. Carpet pillows, found and woven in almost every household in the past, are now found in a few village and district houses. Our ancestral heirloom culture, a necessity for living areas and young girls' dowry, has succumbed to machine weaving. We tried to explain what the carpet pillows we discussed with the motifs mean with examples. The essence of the thesis is to remind us of this forgotten art form, to help it see the value it deserves as before, and to convey it to future generations in written form considering analysis of the examples.

Key Words: Carpet, Motif, Pillow carpet, Weaving from Khorasan region

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş.....	1
Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Amacı.....	2
Araştırmanın Kapsamı	2
Araştırmanın Yöntemi.....	2
Doğu Anadolu Bölgesi Coğrafi Konumu.....	2
Erzurum Coğrafi Konumu.....	2
Erzurum-Horasan İlçesi Coğrafi Konumu	3
Erzurum İli Horasan İlçesi Tarihi	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
Dokuma Tarihi.....	6
Türk Halı Sanatının Tarihçesi	7
Anadolu Türk Düz Dokuma Çeşitleri	13
Kilim.	13
Cicim.....	14
Zili.....	14
Sumak.....	14
Dokumada Kullanılan Araç-Gereçler	14
Kirkit.....	14
Makas.....	15
Tezgâh.....	15
Bıçak.....	15
Çözücü aparatı.....	15
İplik.....	15

Dokumacılıkla İlgili Tanım Teknikleri	15
Atkı.....	15
Çözü.	16
İlme.	16
Hav.	16
Gücü.	16
Saçak.	16
Kenar Örgüsü.	16
Bordur.	16
Zemin.	16
Kalite.....	17
Dokumalarda Kullanılan Lifler	17
Bitkisel lifler.	17
Hayvansal lifler.	17
Mineral lifler.	17
Kimyasal lifler rejenere lifler.	17
Sentetik lifler.....	17
Dokumalarda kullanılan boya.	17
Erzurum Halı Dokuma Kültürü.....	18
Erzurum İli Horasan İlçesi Halılarında Kullanılan Ham madde ve Kullanım Alanı	20
Erzurum İli Horasan İlçesi Halılarında Kullanılan Teknik	20
Motif ve desen.....	21
Dokumalar da Kullanılan Bazı Motif ve Anlamları.....	23
Eli belinde.	23
Göz motifi.	25
Küpe motifi.	27
Koçboynuzu.	29
Deve boynu.	31
Sandık.....	31
Ejder motifi.	33
Akrep motifi.	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	36
Halı Yastık.....	36
Horasan Yöresi Yastık Halıları	36
Değerlendirme ve Karşılaştırma	80

Horasan Yastık Halı Görselleri Örneklerinde Kullanılan Motif Anlamları.....	88
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	92
ÖZGEÇMİŞ.....	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.	<i>Horasan ilçesi haritası</i>	4
Şekil 2.	<i>Pazırık Halısı</i>	9
Şekil 3.	<i>Konya Selçuklu Halısı, İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi</i>	10
Şekil 4.	<i>Ming Halısı</i>	11
Şekil 5.	<i>Elibelinde Motifleri</i>	24
Şekil 6.	<i>Herki sumak dokuma, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Hakkari)</i>	25
Şekil 7.	<i>Göz Motifi</i>	26
Şekil 8.	<i>Küpe Motifi</i>	28
Şekil 9.	<i>Koç Boynuzu Motifi</i>	30
Şekil 10.	<i>Deve Boynu Motifi</i>	31
Şekil 11.	<i>Sandık Motifi</i>	32
Şekil 12.	<i>Ejder Motifi</i>	34
Şekil 13.	<i>Akrep Motifi</i>	35
Şekil 14.	<i>Horasan ilçesi 1 Nolu Yastık Halı</i>	37
Şekil 15.	<i>Horasan ilçesi 2 nolu Yastık Halı</i>	38
Şekil 16.	<i>Horasan ilçesi 3 Nolu Yastık Halı</i>	39
Şekil 17.	<i>Horasan ilçesi 4 nolu Yastık Halı</i>	41
Şekil 18.	<i>Horasan İlçesi 5 Nolu Yastık Halı</i>	42
Şekil 19.	<i>Horasan ilçesi 6 Nolu Yastık Halı</i>	43
Şekil 20.	<i>Horasan İlçesi 7 Nolu Yastık Halı</i>	44
Şekil 21.	<i>Horasan İlçesi 8 Nolu Yastık Halı</i>	46
Şekil 22.	<i>Horasan İlçesi 9 Nolu Yastık Halı</i>	47
Şekil 23.	<i>Horasan İlçesi 10 Nolu Yastık Halı</i>	48
Şekil 24.	<i>Horasan İlçesi 11 Nolu Yastık Halı</i>	49
Şekil 25.	<i>Horasan İlçesi 12 Nolu Yastık Halı</i>	50
Şekil 26.	<i>Horasan İlçesi 13 Nolu Yastık Halı</i>	52
Şekil 27.	<i>Horasan ilçesi 14 nolu Yastık Halı</i>	53
Şekil 28.	<i>Horasan İlçesi 15 Nolu Yastık Halı</i>	54
Şekil 29.	<i>Horasan İlçesi 16 Nolu Yastık Halı</i>	56
Şekil 30.	<i>Horasan İlçesi 17 Nolu Yastık Halı</i>	57
Şekil 31.	<i>Horasan İlçesi 18 Nolu Yastık Halı</i>	58

Şekil 32. Horasan ilçesi 19 nolu Yastık Halı.....	60
Şekil 33. Horasan İlçesi 20 Nolu Yastık Halı.....	61
Şekil 34. Horasan ilçesi 21 nolu Yastık Halı.....	63
Şekil 35. Horasan İlçesi 22 Nolu Yastık Halı.....	64
Şekil 36. Horasan İlçesi 23 Nolu Yastık Halı.....	66
Şekil 37. Horasan İlçesi 24 Nolu Yastık Halı.....	67
Şekil 38. Horasan İlçesi 25 Nolu Yastık Halı.....	68
Şekil 39. Horasan İlçesi 26 Nolu Yastık Halı.....	70
Şekil 40. Horasan İlçesi 27 Nolu Yastık Halı.....	71
Şekil 41. Horasan İlçesi 28 Nolu Yastık Halı.....	73
Şekil 42. Horasan İlçesi 29 Nolu Yastık Halı.....	74
Şekil 43. Horasan İlçesi 30 Nolu Yastık Halı.....	76
Şekil 44. Horasan ilçesi 31 nolu Yastık Halı.....	77
Şekil 45. Horasan ilçesi 32 nolu Yastık Halı.....	79
Şekil 46. Horasan yastık halı.....	80
Şekil 47. Adıyaman yastık halı	81
Şekil 48. Horasan yastık halı.....	82
Şekil 49. Kars yastık halı.....	82
Şekil 50. Horasan yastık halı.....	83
Şekil 51. Kayseri yastık halı	83
Şekil 52. Horasan yastık halı.....	84
Şekil 53. Malatya yastık halı	84
Şekil 54. Horasan yastık halı.....	85
Şekil 55. Ağrı yastık halı	85
Şekil 56. Yozgat ve Horasan yöresi karşılaştırması	86
Şekil 57. Iğdır ve Horasan yöresi karşılaştırması	87
Şekil 58. Sarıkamış ve Horasan yöresi karşılaştırması.....	88

KISALTMALAR DİZİNİ

M.Ö	: Milattan Önce
V.B	: ve benzeri
Y.Y	: Yüzyıl
SN	: Sayın

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Dokuma, eğirme yolu ile elde edilen, iplik veya elyafların birbirine bazı yollarla tutturularak, bütünlük meydana getirme sureti ile elde edilen örgü, kilim, cicim, sumak, zili, keçe, halı, her türlü kumaş vb. dir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024).

İnsanlığın varoluşundan itibaren dokuma yerini almıştır. Günlük yaşam ve dış etkenlerden korunmak amaçlı hayvan derileri kullanımı, yerini bitki sap ve lifleriyle dokumaya bırakmıştır. Daha sonra pamuk ve yün kullanımına geçiş yapılarak günümüze kadar ulaşmıştır (Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 2023).

Pazırık kurganından, çıkarılan Pazırık halısı en eski halı olarak bilinmektedir (Aslanapa, 1993, s.109). Halı dokuma sanatı Orta Asya'dan tüm Dünya'ya yayılmıştır. Türkler ile özdeşleşen bir sanat dalıdır.

Anadolu her sanat gibi dokuma sanatı açısından da zengindir. Yöresel farklılıklar olsa da çoğu ortak özelliğiyle dokuma sanatı geçmişten günümüze aktarılmaya devam etmektedir (Kulaz & Güzel, 2016 s.1). El dokuma değerini kaybetmiş, yok olma tehlikesindedir. Kimi yörelerde sadece yaşlıların bildiği el dokuma, gençlerin umursamadığı ve bilmediği bir sanat dalı olmuştur. Artık köylerde dahi makine halıları maddi açıdan tercih edildiği için kirkitli dokumalar özelliklerini kaybetmektedir (Görgünay, 1986, s.155).

Halı yastık kullanım amacı çeşitli olan bir dokuma türüdür. Gördes düğümü tekniği kullanılarak, yün ipliklerle tezgahlarda dokunmaktadır. Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde ipinden, dokumasına kadar her aşaması el emeği olan dokuma türü, yerini makine dokumasına bırakmıştır. Kaybolacak olan bu sanatımız tekrar eski önemini kazanmalıdır. Bu yüzden çalışmadaki amaç, dokuma sanatının önemini vurgulanmak, Horasan yöresindeki yastık halılarında bulunan motiflerin anlamlarını yazılı kaynak haline getirmek, literatür eksikliğini gidermektir.

Araştırmanın Konusu

Dokuma kültürü Türklerle özdeşleşmiş kendini sürekli yenileyerek örnek teşkil etmiştir. Geçmişte el dokumalarından örnekler, günümüze kadar gelmiş sanatsal boyutunu gözler önüne sermiştir. Günümüzde makine halıları etkin olsa da halen daha el dokuması devam etmektedir. Türklerle özdeşleşen dokuma ve yöresel yastık halı temel konumuzdur.

Araştırmanın Amacı

Erzurum- Horasan yöresinin yastık halılarının incelenmesi ve araştırılması, kullanılan motifleri görsellerle açıklayarak literatüre kazandırmaktır. Kültürümüzü yaşatan dokuma sanatına sahip çıkmak, gelecek nesillere aktarmak, yok olmasını engellemek temel amaçtır.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını ve evrenini Erzurum- Horasan yöresi halı dokumaları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Horasan yöresi yastık halılarında bulunan figür ve motiflerdir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada tarihsel araştırmalar yöntemi kullanılarak dokumalar ve yastık halılar ile ilgili kitap, makale, dergi, tez ve konu ile ilgili ana kaynaklar taranmış, saha çalışması yapılarak elde edilen görseller üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesinin kuzeyinde Küçük Kafkas Dağları, güneyinde Güneydoğu Toroslari bulunmaktadır. Erzurum-Kars bölümü, Yukarı Fırat bölümü, Yukarı Murat Van bölümü, Hakkâri bölümü olarak dört bölgeye ayrılmıştır. Pek çok araştırmacılar adından “Yüksek Ülke” olarak bahsetmiştir. 2000 m yükseklikte platolar ve 3000 m üzerinde dağlara sahiptir. Karasal iklime sahip, havası sert ve soğuktur (Koçerdin & Öztürk,2018, s.131).

İklim şartları ve tarım yoluyla doğal bitki örtüsü şekillenmiş, dağlık alanların çok olduğu bölge de orman örtüsü bozulmuştur. Ormanların en yükseklerde başladığı ve 2800 metreye kadar çıktığı bilinmektedir. Yaz sıcaklığı yetersizliği ormanların azalmasına sebep olmuştur. Akarsu seviyesi ise Nisan ve mayıs ayında en yüksektir. Akış rejimi farklılığı bölgeyi, batı ve orta kesimden ayırır (Darkot, 2024, s.115).

Erzurum Coğrafi Konumu

Erzurum, 39 Kuzey – 41 Doğu boylamları arasında yer alır. Kuzeyinde Doğu Karadeniz Bölümü, Güneyinde Bingöl ve Muş, Batısında Erzincan, Doğusuna Ağrı, Kars ve Ardahan’a sınırı vardır. Sınır illeri Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Erzincan, Kars, Muş ve Rize'dir. Erzurum, 25.066 km² yüz ölçümüne sahiptir. Türkiye'nin en geniş yüz ölçümüne sahip dördüncü ilidir. İlçeleri; Aziziye, Palandöken ve Yakutiye merkez ilçe olmak üzere, Aşkale, Çat, Hınıs, Horasan, İspir, Karaçoban, Karayazı, Köprüköy, Narman, Olur, Oltu, Pasinler, Pazaryolu, Şenkaya, Tekman, Tortum, Uzundere' dir. Nüfusu en kalabalık ilçesi merkez

Yakutiye İlçesi'dir. Nüfusu en az olan ilçe Pazaryolu' dur. Yükseltisi en fazla olan ilçe Karayazı (2350 m.), en düşük olan ilçe ise Uzundere (1000 m.) dir. En geniş yüz ölçümü İspir İlçesi'ne aittir. İran, Azerbaycan ve Ermenistan ile transit ticaret hacmine sahip, eğitim ve sağlık alt yapısı, milli ve manevi misyonu ile doğunun tarihi, coğrafi hinterlandı en geniş ve önemli illerinden biridir (Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024).

Erzurum Ovası'ndaki tarım topraklarının amaç dışı kullanım sonucu yaklaşık olarak 2,5 milyon dolar tarımsal gelir kaybı yaşanmaktadır (Özbek & Öztaş, 2004).

Erzurum-Horasan İlçesi Coğrafi Konumu

Horasan ilçesi, Erzurum ilinin 85 km. doğusunda Aras nehrinin kenarında yer almaktadır. Yüz ölçümü ortalama yükseltisi 1650 m. olan ilçenin, stratejik konumu ve coğrafi özellikleri sebebiyle eskiçağlardan beri iskân gördüğü bilinmektedir. Horasan doğuda Sarıkamış (Kars), güneydoğuda Eleşkirt (Ağrı), güneyde Karayazı, batıda Pasinler ve kuzeyde Narman ilçeleri ile komşudur (Şekil, 1) (Atlas Big, 2024).

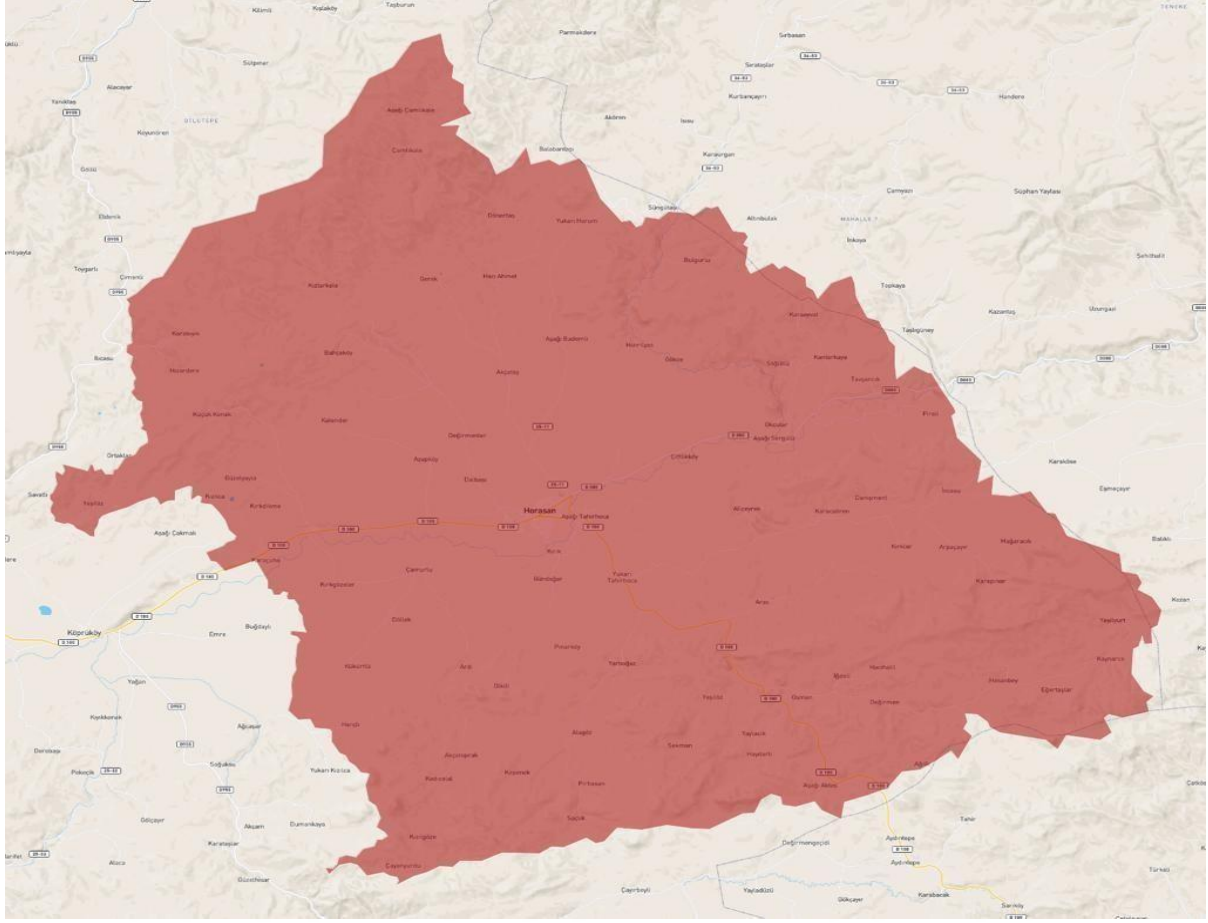
İlçeyi batısında Yukarı Pasinler Ovası, doğusunda Karakurt Boğazı, güneyinde Aras Güneyi Dağları ile kuzeyinde Karga pazarı Dağları'nın bir kolu olan ve Allahuekber Dağları'na kadar uzanan Güllü Dağları çevrelemektedir (Alkan, 2017, s.75). Demir yolu ve kara yoluyla merkeze 1-2 saatlik mesafededir. Yüz ölçümü 1662 km²olan ilçe, E80 karayolu üzerindedir (Gök, 2007, s.2).

İlçenin toprakları genel olarak Aras nehri boyunca uzanan geniş düzlüklerle, Kuzey ve Güneyden çevrili, eğimli çıplak geniş sırtlardan meydana gelmiştir. Belli başlı akarsuları Aras Nehri, Zars Çayı ve Serküllu Çayıdır (T.C. Horasan Kaymakamlığı, 2024a).

Horasan, jeolojik özellikleri bakımından incelendiğinde, çeşitlilik göstermektedir. Sahanın yüksek kesimlerinde yoğun olarak volkanik formasyonlar görülür. Kuzeyde, andezit, trakit, tuf ve anglomera gibi volkanik seriler bulunmaktadır. Güneyde daha karmaşık bir yapı söz konusu olup, kuzeyde bulunan andezit, trakit, tuf ve anglomera serilerinin yanı sıra, bazalt, dasit ve obsidyen gibi volkanik kayaların bir arada bulunduğu formasyonlar mevcuttur (Gök, 2007, s.6).

Şekil 1

Horasan ilçesi haritası

(Atlas Big, 2024).

Erzurum İli Horasan İlçesi Tarihi

Horasan M.Ö. 4000 yılına kadar uzanan İpek yolu güzergahında bulunan birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir ilçedir. Büyük Roma, Asur, Uran, Med, Pers Devletlerinin istilalarına uğramış, milattan sonraki dönemde ise, Sasani, Arap ve Bizans hakimiyetinde kalmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'yla birlikte Selçukluların Bizans, Gürcü ve Ermeni krallıklarına karşı, kesin üstünlükleri neticesiyle Doğu Anadolu' nun zaptı başlamış oldu. Bu süreçte İran-Horasan' ın dan gelen Türk topluluklar, o zamana kadar ismi “Üskühat” olan yere “Horasan” ismini vererek yerleştiler (T.C. Horasan Kaymakamlığı, 2024b)

İlçe Çaldıran savaşıyla 1514 yılında Osmanlı hâkimiyetine girerek ,Erzurum sancağı 16 köyden ibaret olan , o zamanlar Pasinler kazasına bağlı, Osmanlı Nahiyesi idi.1877-1878 Osmanlı - Rus savaşıyla, Rus işgaline giren ilçedeki Ahmet Muhtar Paşa komutasındaki ordumuz, Erzurum'a geçti (T.C. Horasan Kaymakamlığı, 2024b).

1917 de bölgede bulunan Ruslar, ihtilal sebebi ile çekilerek, Ermenilere bıraktılar. Kazım Karabekir Paşa 1918 yılında önce Erzurum'u, 16 Mart'ta ise Horasan'ı kurtarmıştır.

Bölge o dönem de Zanzak adı ile Pasinler ilçesinin köyü iken 1940 yılında 30 köy bağlanarak şimdiki Horasan'a nakledilmiş, 4 Aralık 1953 yılında ilçe unvanını almıştır (T.C. Horasan Kaymakamlığı, 2024b)

Horasan ilçesinden geçen Aras Nehri yıllardır Anadolu'nun önemli su kaynağı olmasından dolayı ilçe, tarihi önem de taşımaktadır. Yazılıtaş köyünde bulunan Urartular zamanıyla tarihlendirilen çivi yazıları, ilçenin tarihi hakkında bilgi vermektedir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin egemenliğine giren ilçe 1954 yılına kadar Pasinler 'e bağlı kalmış, sonrasında, merkeze bağlı ilçe olmuştur (Anonim, 1968, s.145). Toprakları Ahmet Yesevi ocağından yetişip, Anadolu'ya gelmiş zanaatçıları barındırmıştır. Asurlulardan Perslere, Romalılardan Selçuklulara, Osmanlılardan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar geçiş yolu güzergahında olması bölgeyi tarihe daha çok şahit yapmıştır (Taşyürek, 2014, s.115).

İKİNCİ BÖLÜM

Dokuma Tarihi

Dokuma, yatay ve dikey pozisyonundaki ipliklerin birbirleri altından veya üstünden geçirilmesiyle ortaya çıkan üründür. Geniş alana hitap eden dokumacılık kirkitli, mekikli, çarpana gibi türleri de barındıran sanat dalıdır. Tekstil ürünlerini de içine alan sanat dalına bez kumaşları, saray halıları, halı, kilim, cicim, sumak gibi farklı teknikler kullanılarak yapılan dokuma sanatı örnekleridir (Deniz, 2007 s.1).

Dokuma sanatı en eski sanatlardandır. İlkel insanlar doğa olaylarından kendilerini korumak amacıyla giyim, barınma, ısınma için kullanmışlardır. Kültürel olarak farklılık gösteren motifler yaşanmışlıkları da farklı olarak yansıtmıştır (Gezer, 2022 s.55). Motiflerin esinlenildiği bitkiler, birebir değil de soyutlaştırılarak verilmiştir. Avrasya üslubunun geliştiği üç ana kol olan Mücadele Üslubu, Kıvrık Dal Üslubu ve Kozmoloji Üslubu dokuma sanatında da görülmüştür (Berkli, 2011, s.19-26). Türklerin Orta Asya'da varoluşlarından itibaren görülen dokuma sanatı farklı alanlarda da kullanılmıştır. Hayvanlardan elde ettikleri yünden ip ve daha birçok malzeme kullanarak, dokumalarını süslemişlerdir. Hayvan ehlileştirme kökenine dayanan dokumacılığı Orta Asya'da aramak gerekir. Göçlerle birlikte de geniş coğrafi alanlara yayılmıştır (Parlak, Ergüder, 2010, s.36). Hayvan postuna benzer halıları, yün ipliklere düğüm atarak meydana getiren Türkler, zamanla diğer halıları da meydana getirerek, Dünya medeniyetlerine hediye etmişlerdir (Aslanapa, 1972, s.5).

Halı, tarihine bakıldığı zaman daima Türklerin yaşadığı ülkelerde görülmüş, özdeşleşmiştir. Büyük Selçuklu Sultanlığı zamanında kurulan devletler, tekniklerini önce İslam âlemine sonra tüm dünya ya tanıtmışlardır. O dönemden günümüze halı gelmemiş, Konya halıları, Anadolu Selçuklular zamanından gelerek, yirminci yüzyıla kadar gelişen halı sanatının temelini oluşturmuş, sürekli kendini yenileyerek, parlak bir gelişme göstermiştir. Pazırık kurganından çıkarılan Pazırık halısı en eski halı olarak bilinmektedir (Aslanapa, 1993, s.109). Pazırık kurganlarının coğrafi alanı Turan Budunları denilen Ural-Altay budunları içerisindeki Türk kökenli eski budun ve boyların yurduna girer (Tekçe, 1993 s.18). Yaklaşık 3m olan halıda Gördes düğümü tekniği ile dm^2 de 3600 düğüm sayısı ile görenleri şaşırtmıştır (Aslanapa, 1993, s.109). Yaklaşık 113 yıl kadar önce 1891'de Viyana Halı Sergisi kitabında, halılar hakkındaki ilk araştırmalar yayınlanmaya başlamıştır. Çeşitli dergilerde sayısız yayınlanan halı hakkındaki makalelerde, bu sanatı ilmi bir saygı havasına sokmaktadır. (Aslanapa, 2005, s.13). Dokuma türlerini havlı ve havsız olarak ayrılabilir, havlı için halı (üç iplik sistemi) havsız için de kilim,

sumak, cicim gibi (düz dokuma) örneklendirilebilir. Gündelik yaşamımızda temel ihtiyaçlarımızın doğrultusunda da kullandığımız halı, kilim seccade, yastık halıları ,el dokumaları, yerini makine dokumalara bırakmıştır. Bazı camilerde bulunan el dokuma halılar, günümüze kadar gelmiştir. Yastık halılarda ise bazı evlerde ya hala kullanılmakta ya da muhafaza edilerek saklanmaktadır (Azizi & Karavar, 2022 s.1). Köylerde saygın ve zengin ailelerin odaları döşemeli, sedir örtüleri yastık ve yaygıları halıdır (Soysaldı, 2012, s.2).

Köy konakları denilen odalarda uzaktan gelen misafirlerin konaklaması sağlanır, düğün, cenaze, toplantılar yapılırdı. Köy konağında sedirler, sırtı yaslayabilmek için de yastık halılar bulunurdu. Yastık halılar sert yapıda içi saz dolgulu, arkası ise bez dokumalardan oluşurdu. ‘‘Katı-kala’’/Halı Şehri’’ olarak eskiden isimlendirilen kadim şehir, Erzurum’un halı sanatında ne kadar aktif rol aldığı şüphesizdir. Ülkemizde köklü ve zengin bir halı dokumacılığı kültürüne sahip olan Erzurum yöresinde, doğası ve iklim özelliği bakımından sert karasal bir iklim bulunurken kırsal kesimdeki zorlu yaşam koşullarının etkisi, yöre insanının günlük yaşamında etkili olmuştur. Yörede çeyiz, hediye etme kültürüyle beraber zorlu yaşam koşulları ve iklim şartları halı dokuma kültürünün sürdürülmesinde de etkin rol oynamıştır. Yörede saç getirme geleneği ; evlenen genç kıza düğün hediyesi getirmektir. Halı, seccade, yastık halı, yazma, patik, lif, mutfak eşyaları gibi evinde temel ihtiyacı olarak kullanacağı ürünlerdir (Parlak, 2007, s.149).

Türk Halı Sanatının Tarihçesi

Halı bükülmüş ipliklerden, çözü dediğimiz yan yana sıralanmış ipliklerin, çift teline ipek yün gibi ipliklerle ilmek (düğüm)yapılarak sıra oluşturulması sonucu ya aynı yükseklik ya da farklı yükseklikte kabartmalı olarak kesilmiş havlı dokumalardır (Aytaç, 2006 s, 39).

Çadırdan, köy evlerine, köy evlerinden, saraylara kadar uzanan her kesimden topluluğun ürettiği, kullandığı dokuma türüdür. Gelinlik kızlar tarafından özenerek dokunulmuş, çeyiz, giysi, bebeklere beşik, besinlerin saklandığı çuval, çadırın kapısı ya da ölen kişinin üzerine örtülmek suretiyle kullanılmıştır (Ölçer vd., 1996, s.115).

Anadolu’nun eski kültüründen bu yana halı dokumalarının kullanım alanlarına bakıldığında geçmişte Türklerin göçebe yaşam sürdürdükleri için çadırlardaki nemi önlemek, çadırın içini sıcak tutmak amacıyla yerlere serdikleri, üzerinde namaz kıldıkları veya tüm bunların dışında ev duvarlarını süsledikleri bir süs eşyası olarak günlük hayatlarında da kullandıkları görülmektedir (Yetkin, 1991, s.1).

Yunan kaynaklarında ‘‘Doğu’nun lüksü ‘‘olarak geçen yer halıları, çok eskilere dayandığının ispatıdır. Babillerin, Asurların halıları o dönemde en meşhurlarıdır. Sasaniler,

Bizanslılar her ne kadar bu sanatı devam ettirse de düğümlü halılar değil, bunlar çeşitli taşlarla süslenmiş dokumalardır. Düğümlü halılar 11. yüzyılda Selçuklularla başlayıp, devam etmiştir (Yetkin, 1991, s.1).

Halı kelimesi kökeni yapılan tanımlamalarda Ural-Altay dil ailesinde ve Çağatayca da ‘‘Kalin’’ Anadolu Türkçesinde ‘‘Kalı’’, Bulgarca da ‘‘Haliya’’, Kırım Türkçesinde ‘‘Kilem’’ kelimeleri çeyiz anlamını taşıyarak kullanılmıştır. Türkçe ‘‘kalmak’’ mastarından ‘‘kalı’’ ve sonrasında da halı şekline dönüşmüştür. Halının ham maddesi olan yün koyunlardan elde edilmektedir. Türkler koyunlara verdikleri önemi, koyun yılı, Akkoyunlar, Karakoyunlular olarak devlet isimlendirmeleri olarak göstermişlerdir (Yılmaz, 2017, s.100).

Dokumak sözcüğü ‘‘Tokmak’’ kelimesinden gelmektedir. Tokmaklamak, tokmak ile dövmek anlamını taşımaktadır. Osmanlı döneminde tezgâhta iplik düğümleri tokmakla sıkıştırılarak halı, kilim oluşturulmasında ‘‘dokumak’’ fiili kullanılırdı. Dokuma için pamuklar, yünler didiklenerek ve çubuklanarak yumak yapıldı (Genç, 1997, s.8). Halı sanatı Orta Asya’da Türklerle başlamış göçlerle Anadolu’ya , İpek yolu ile de Avrupa’ya taşınmıştır. Toplumun kültürünü yansıtan halılar, her türlü alanda kullanılarak , gündelik yaşamın parçası olmuştur (Çinko, 2018, s. 206).

Bütün sanatlar üretildiği toplum hayatından beslenmektedir. Toplum hayatı ise gelenek, görenek, din, töre, anane gibi yaşam tarzımızı şekillendiren normların etkilediği, davranış biçimlerinden oluşmaktadır. İşte sanatın toplum için üretildiği performanslar ve eserler bu davranış biçimlerini işlemektedir (Soysaldı, 2018 s.305). Halı dokumaları tarihi süreç içinde toplumsal kültürün bir ifadesi şeklinde gerçek bir sanat eseri haline gelmiştir. Halı dokuma aşamalarında uygulanan işler sırası ile yünün ya da pamuğun çubuklanarak veya didilerek kabartılması, eğrilmesi, yumak haline getirilmesi ve tezgâhta dokunmaya hazır hale getirilmesi şeklinde sıralanmaktadır. Dokuma sonucunda ortaya çıkan halılar, eskiden beri sadece sanat tarihine değil, bilim ve kültür tarihine kadar diğer bilim dallarına da tetkik ve araştırma konusu olabilecek zengin bir geçmiş ve birikime sahiptir (Aslanapa, 1997 s.19).

Türk halı dokuma kültürünün en önemli karakteri sürekliliğinde yatmaktadır. Yeni bir desen veya şekil alma ve vermede geleneksel ilkeler göz ardı edilmemiştir. Halı dokuma sanatı alanında yapılan inceleme ve çalışmalarda halı dokumacılığının Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Halı dokuma sanatının Orta Asya’da Türklerin yaşadığı bölgelerde başladığı ve yapılan göçler neticesinde Anadolu’ya kadar ilerlediği aynı zamanda da gelişimini devam ettirdiği bilinmektedir. Daha sonra Avrupa’da da yayılarak oldukça önem kazandığı belirlenmiştir. Halı dokuma ürünleri insan topluluklarında geçmişten beri yapılmış ve dönemin yaşayış tarzını, alışkanlıklarını, birikimlerini, gelenek ve göreneklerini yansıtan

ayna misali malzeme olmuşlardır (Çinko, 2018 s.206).

Halı dokuma sanatında tespit edilen en eski halı örneği Pazırık Halısı'dır (Şekil .2). Rus kökenli arkeolog olan C. İ. Rudenko, Sibirya'da bulunan Altay dağları eteklerinde yaptığı araştırmalar sonucu V. Pazırık kurganında dünyanın eski halısını tespit etmiştir. Yapılan tetkik ve araştırma sonucu bu halının M.Ö. 2. ve 3. yüzyıllara ait olduğu belirlenmiştir. Bundan dolayı bulunduğu bölge itibarıyla adına Pazırık eklenen halı, halı dokuma sanatı tarihinde bilinen en eski ve ilk eser olmaktadır. Adı geçen bu halı, Orta Asya sanatının hem asıl gerçek özünü hem de üslubunu ve dokuma tekniğini en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bahsedilen Pazırık Halı'sı günümüzde Rusya'da St. Petersburg The State Hermitage Müzesi'nde sergilenmektedir (Bozkurt, 2020, s.700).

Şekil 2

Pazırık Halısı

(Sürmeli, 2014, s.360).

Pazırık halısından sonra bilinen en eski halılar Doğu Türkistan'da bulunmuştur. Kronolojik olarak Abbasi devri Eski Kahire (Fustat) da bulunan halılar Selçuklu halıları, hayvan figürlü halılar, Osmanlı Devri Halıları, Holbein ve Lotto halıları, Uşak halıları (16. Ve 17. yüzyıl klasik Türk devri halı sanatı) Saray halıları, Hereke halı ve seccadeleri, Feshane halıları olarak bilinmektedir (Aslanapa, 2005, s.1-2). Anadolu'daki Türk halı dokuma sanatı 13. yüzyıldan beri günümüze kadar sürekli bir gelişim ve değişim göstermiştir. Bu gelişmeyle beraber her gelişim aşamasında yeni halı şekil, kompozisyon ve modelleri meydana gelmiştir.

Bu bakımdan ortaya çıkan gelişmelerin en önemli atılımını Anadolu Selçuklu devrinde üretilen halı dokumaları oluşturmaktadır.

Anadolu Selçuklularının merkezi Konya’ da bulunan Selçuklu halıları geometrik ve bitki motifleriyle bezenmiş, Gördes düğümü tekniği kullanılarak yapılmış, renkleri ve kompozisyonuyla halı sanatının temelini güçlendirmiştir. Türk halı sanatının temel unsuru olan sonsuzluk görünüşünü de raport halinde yansıtılmıştır. Bu halılardan 8 tanesini, 1905 yılında Konya Alaaddin Camii’nde F.R Martin bulmuştur (Sürmeli, 2014, s.360) (Şekil.3).

Şekil 3

Konya Selçuklu Halısı, İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi

(Aslanapa, 2005, s.37)

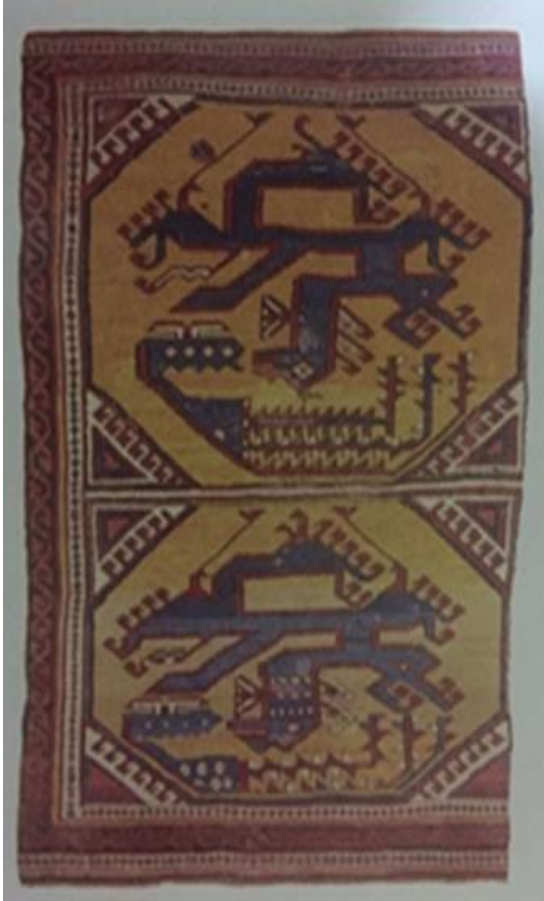
Selçuklu halılarında genellikle renk olarak mavi ve kırmızının koyu tonları, açık tonları kullanıldığı görülmektedir. Türkler, halı dokuma sanatını hem günlük ihtiyaçları hem de süs eşyası olarak gördükleri için, gittikleri her yere dokuma sanatını götürerek, kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. 13. yüzyılda Ankara, Aksaray gibi Anadolu şehirlerinde Selçuklu halıları dokunup, her bölgede pazarlanmıştır. Günümüzde Türkiye sınırları üzerinden seyahat eden Marko Polo, Anadolu’yu ziyaret ettiğinde Selçuklu ülkesinin dünyadaki en ince ve en ihtişamlı halıları dokuduklarını yazmıştır. 14. yüzyılın başından itibaren Türk halı dokuma sanatında genellikle üsluplanmış hayvan figürlerine, dokumalarda yer verilerek, Türk halı dokuma sanatında yeni bir devir başlatılmıştır. Türk halı dokuma sanatındaki gelişmelerin bir göstergesi olan hayvan figürlü kompozisyonlar, Avrupalı ressamların çizdikleri tablolarında yer alması

neticesinde bu halılar tüm dünyada ün kazanmıştır. Bu halıların çok az sayıda orijinal halleri günümüze ulaşabilmiştir (Aslanapa, 1997, ss. 23-24).

14. yüzyıl başlarında figürlü halılara İtalyan ressamaları tablolarında yer verilmiş, ilk defa bir makalede K.Erdmann tarafından ele alınmıştır. Kuş figürü çoğunlukla kullanılmıştır.15.yüzyılda hayvanların mücadele halinde gösterilmesi dikkat çekmektedir. Bu halıların az sayıda orijinalleri günümüze kadar ulaşmıştır (Aslanapa, 2005, s.65-66). Hayvan halılarının ilk orijinali, Orta İtalya'daki kiliseden temin edilen , antikacının eline geçmiş Ming halısıdır (Şekil .4) .Bu halının bulunmasıyla hayvan figürlü halılar , Anadolu dışına yayılarak farklı coğrafyalara da aktarılmıştır. Halıda ejderle Zümrüd-ü Anka mücadelesine yer verilmiştir. Zemin iki büyük kareye bölünmüş, köşeler de çengellerle sekizgen haline getirilmiştir. Figürlerde görülen farklılıklar halı ustalarının hayal gücünü gözler önüne sermektedir. Renk olarak sarı ve mavi kullanılmıştır (Aslanapa, 2005, s.71) (Şekil 4).

Şekil 4

Ming Halısı

(Aslanapa, 2005, s. 42).

14.yüzyıldan itibaren Anadolu halıları, ticaret pazarında yüksek bir seviyeye gelerek, Avrupa kıtasındaki pazarlarda ,lüks bir malzeme olarak yerini almıştır. Aynı zamanda Anadolu halıları , saraylarda kullanılmış, hediye olarak verilmiş, resmi ve dini törenlerde, devletlerarası

diplomatik görüşmelerde statü nesnesi olarak tarihe geçmiştir. Osmanlı dönemi halı dokuma alanında temel olarak Selçuklu halı geleneğini devam ettirmiştir. Ancak bu durumda birtakım değişiklikler de ortaya çıkmıştır. Anadolu halı dokumasında klasik gelişimin yanında “Osmanlı Saray Halıları” 16. yüzyılda hem teknik açıdan farklı olmuş hem de motif ve kompozisyon bakımından oldukça kaliteli, natürel motifler kullanılmıştır. Böylece Türk halı sanatı en parlak devrini yaşamıştır. Seccadeler, yer halısı, masa halısı olarak sınıflandırılan Osmanlı saray halıları ,son derece büyük ebatlarda, ince kalitede dokunan kadifemsi bir yumuşaklığa sahip olmuştur.16. ve 17. yüzyılda Tebriz’in Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte, Türk halı sanatında da yeni kompozisyon, üslup ve tasarımlar ortaya çıkmıştır. Böylece yeni bir saray üslubu oluşmuştur. Bu üslup çini işlemeciliği, ahşap, kumaş, halı dokumacılığı, kitap ve taş sanatı desenleri gibi birçok alanda kendini göstermiştir. Bu yeni örgütlenen üslupla yapılan halılarda teknik anlamda da farklılıklar ortaya çıkmış, klasik Gördes düğümü yerine İran Sine düğümüne bırakmış, iplik olarak da altın, gümüş ,sırma iplikler kullanılmaya başlanmıştır (Arslan, Çinko 2018, s. 209).

14. yüzyılda büyük imparatorluk olan Osmanlıların sanat faaliyeti kökleşmiş, Anadolu halı dokumasında klasik gelişimin yanında hem teknik açıdan farklı olmuş hem de motif ve kompozisyon bakımından oldukça kaliteli ve natürel motifler kullanarak halı sanatının parlak dönemini yaşatmışlardır (Yetgin, 1991 s.35). Son devir Türk Halı sanatında Feshane halıları yerini almıştır. II. Sultan Mahmut zamanında dokuma atölyesi genişletilerek defterdara devredilmiştir. Başa giyilen fes imalatından adını alan bu fabrika, 19.yüzyıl sonlarında halı imalatına başlamıştır. Rokoko ve Ampir motiflerine de yer verilerek çok kaliteli halılar dokunmuştur (Aslanapa, 2005, s.298).

1843 yılında Hereke’de kurularak dünyanın en değerli halılarını ve ipekli kumaşlarını üreten Hereke Fabrikası ortaya çıkmıştır. Geçmişte Sümerbank idaresinde aynı üslûpta halılar yapılmıştır. Günümüzde Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir bölgesi ile Batı Anadolu’nun Isparta, Fethiye, Döşemealtı, Balıkesir, Yağcıbedir, Bergama, Kula, Gördes, Milas, Çanakkale, Ezine, Doğu ve Güneydoğu’da Kars, Erzurum, Van, Bitlis ve Siirt’te halı sanatının canlandırılması ve devamı için çalışılmaktadır (Aslanapa, 1997, s.24).

Türk toplum ve kültüründe geniş bir yelpaze içinde yer alan sanat dalları, farklı kültür ortamlarıyla karşılaşmasına rağmen toplum içindeki değişmezliğini yüzyıllar boyunca koruyup devam ettirmiştir. Dolayısıyla günümüze kadar ulaşabilen el sanatları ürünleri ülkenin tanıtımı ve ekonomisine katkısının yerini korurken diğer yandan da geçmişte yaşamış olan insanların duygu ve düşüncelerinin günümüze kadar ulaştırılmasında köprü görevi görmektedir (Bozkurt, 2020 , s.702).

Türkiye de sanat kısmına, kitabında yer veren Henry Glassie, üreticilerin satıcı olduğunu ve Anadolu'dan İstanbul'a getirilen ürünlerini sattıklarına değinmiştir. Dokuma sanatını öğrenmek için köylere giden Henry, şöyle bahsetmiştir. “Ahmet beni dağların arasına sıkışmış, Ahmetler köyündeki evine götürdü. Ahmet'in sanatkâr karısı Rahime ile tezgâhta oturdum ve her ziyaretimde kızları Fatma'nın yıllar geçtikçe ustalık olgunluğuna eriştiğini adım adım izledim. Mehmet Karagömlek köyündeki evinde kaldım. Kızları Aysel, Hanife ve onların arkadaşlarından bir dizi örnek dokumalar topladım. Onlar biri tüylü diğeri de çok sık dokunmuş türden tüysüz olmak üzere, iki teknik kullanıyorlar, dokudukları çok çeşitli şeyler arasında kilim ve heybe de var ama esas ustalık alanları küçük zarif halılar. Önce bir grup kadın, tezgâhı kurmak için bir araya gelir, sonra ikisi tezgâhın başına geçer. Bunlardan biri ustadır. Usta düğüm üstüne düğüm atarak, yardımlaşır desenlere yeni bir anlam vererek aralarında simetrik canlı desenler yaratarak yanında oturan kız kardeşini eğitir. Desenler için herhangi bir çizim kullanmazlar, onların desenleri kafadandır ve her halının farklı olduğunu vurgularlar Dokudukları halıların bazılarını çeyizlerine saklarlar bazılarını ölmüş büyüklerini anmak için köyün camiine verirler, âmâ halıların çoğu daha sonra İstanbul ve İzmir' e gider, Oradan da dünyanın dört bir yanındaki halı galerilerine satılmak üzere pazarlarda satılır.” (Glassie,1993, s.29).

Anadolu Türk Düz Dokuma Çeşitleri

Düz dokumalar iki veya daha çok iplik ile çeşitli tekniklerle dokunan havsız dokumalardır. Dokuma tekniklerindeki farklılıktan dolayı düz dokumalar, kilim, cicim, zili ve sumak olarak incelenmektedir. Bu dokumalar pratik ve kıvrak Türk zekasının ürünü olarak elindeki kıl ve yün malzemelerinden ürettiği dayanıklı ve estetik değerleri olan eserlerdir (Soysaldı, 2009, s.7).

Kilim.

Kilim Türk dokuma geleneği olarak yerini almış, Türkçe kelimedir. Polonya, Bulgarca ve Sırpça “kilim “olarak geçerken, Ukraynaca 'da “kylym” Romence'de de “chilim” olarak kelime değişikliği yaşamıştır (Balpınar Acar 1982, s.46, Akt. Erolan Gülen, 2002, s.5).

Kaşgarlı Mahmud'un eseri Divanü Lûgati't-Türk'te yere sarılan eşyalara kıviz, kiwiz, küvüz denildiğini, XIX. yy. metinlerinde de kelimenin kilim olarak geçtiğini belirtmektedir. Anadolu'da havsız dokumalara her ne kadar “kilim” denilse de yöresel farklı adlandırmalar görülmektedir. Bursa'da “Kyiz”, Edirne'de “çergi, Emirdağ'da “köyüzküyüz”, Konya-Beyşehir, Ilgın, Aksaray'da “kilim”, Çorlu'da “çerge, çergi”, Ayacık, Ezine, Çanakkale'de “çul” denilmektedir (Hidayetoğlu, 2007, s. 65).

Kilim tersi düzü bulunmayan iki iplik sistemi ile yapılan dokuma türüdür. Dokuma türüne göre ilikli, iliksiz diye ayırabiliriz, Ayrıca nişli, nişsiz diye de çeşitlendirilmektedir (Kaplanoglu, 2010, s.17).

Cicim.

Renkli desen ipliklerinin atkı ve çözgü iplikleri arasına sıkıştırılması ile meydana getirilen dokuma türüdür. Zemin renkleri ve iplik kalınlıkları aynı, desen renkleri ve iplik kalınlıkları aynıdır. Böylelikle zemin ve desen farklılaşır. Desen kabarık şekilde zeminden ön planda görünür. Dokuma tekniğine göre iki atlamalı ve üç atlamalı dokuma diye gruplandırılmaktadır (MEB, 2012, s.37).

Zili.

Zili kelimesi eski kaynaklarda sili olarak da geçmektedir. Kökeni Türkçe ve Farsçadan gelmektedir. Üç veya daha fazla iplik sistemine dayanan düz dokuma türüdür. Dokuma tekniğine göre, düz zili, çapraz zili, seyrek zili, damalı zili, konturlu zili- verne olarak gruplandırılmaktadır (Ergüder, 2009 s.43).

Anadolu’da sıklıkla rastladığımız dokuma türüdür. Bölgesel farklılık gösteren zili, Doğu Anadolu’daki dokuma örneklerinde Batı Anadolu’dakilere kıyasla ipleri daha parlak ve düzgün, motifleri daha muntazamdır (Ergüder, 2009 s.43).

Sumak.

Sumak, “sü” ve ”mek” hecelerinin birleşmesi sonucunda “sümek” zamanla ”sumak” adını almıştır. Anlam olarak da Azerbaycan ve Anadolu’ da yünün eğrilmesidir. Dokuma tekniğine göre çapraz-alternatif sumak, balıksırtı sumak, düz sumak, ters sumak olarak adlandırılmaktadır. (Göksel, 2019, s.29).

Anadolu’ da seyrek dokunan sumak, Doğu Anadolu’da kilim ve cicim ile dokunmuştur. Güneyde Mersin’in Silifke, Mut, Karapınar ilçelerinde, Batı Anadolu’da da Eskişehir, Sivrihisar, Afyon çevrelerinde rastlanır (Ergüder, 2009, s.46).

Dokumada Kullanılan Araç-Gereçler

Tezgâh ve ipin öncelikli olduğu dokuma materyallerinde, kirkir, makas, bıçak gibi malzemelerde bulunmaktadır.

Kirkir.

Demir veya ağaçtan yapılan dişli aletin amacı, çözgü tellerine bağlanan ilme

ipliklerinden oluşan sıradan sonra atılan atkının ,sıkıştırılmasıdır. İnce kaliteli halılarda Hereke tipi, orta ve kaba kaliteli halılarda ise Isparta tipi kullanılır (Aytaç, 2006, s.55).

Makas.

Hav yüksekliğini ayarlamak için kullanılır. Kullanılan dokumaya ve işlevine göre ayarlı halı makası, ipek halı makası, düz halı makası, kabartma halı makası, halı temizleme (tamir) makası, olarak çeşitlendirilmektedir (Aytaç, 2006, s.55).

Tezgâh.

Sarma, germe, yer tezgâhları olarak gruplandırılır. Sarma tezgahının ilk adı ıstar tezgahıdır. Dokunan halı ve çözgünün, tezgâhın, levent kısmına sarılmasından dolayı bu adı almıştır (Aytaç, 2006, s.50).

Germe tezgâha düz tezgâh da denir. Taşıma kolaylığı ve az yer kaplamasından dolayı kullanışlıdır. Çözgü tezgâh üzerinde hazırlandığından iplerin gerginliği muntazam olur. Bu yüzden de daha çok ince halıların dokunmasında kullanılır (Aytaç, 2006, s.50).

Bıçak.

Dokuma yaparken ilme uç kesiminde kullanılır. Böylelikle ilmelerin atkı ve çözgü arasına oturmasını sağlar (Aytaç, 2006, s.56).

Çözgü aparatı.

Tezgâhta halı dokuyabilmek için çözgü hazırlamada kullanılır. Çözgü ipliklerinin leventler arasında yan yana dizilmesine vesile olan iskeletin yapılabilmesi için kullanılan alettir (Aytaç, 2006, s.50).

İplik.

Hayvansal veya bitkisel liflerin bükülmüş ve çekilmiş hali ile dokuma ürünleri için uygun hale getirilmiş malzemedir (Wikipedia., 2024).

Dokumacılıkla İlgili Tanım Teknikleri

Dokuma da kullanılan bazı kelimeleri çözgü, atkı, ilme, hav, gücü, saçak, kenar gibi sıralayabiliriz.

Atkı.

Yün, pamuk veya ipek iplikten oluşan halının ilme sıraları arasına enine yani yatay geçirilen, çözgü ile zemini oluşturan ipliklerdir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Çözü.

Yün, pamuk veya ipek iplikten oluşan alt ve üst leventler arasına dikey geçirilen, birbirlerine paralel atkı ile zemini oluşturan ipliklerdir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

İlme.

Çözgünün her çift teline belirli bir teknikle bağlanarak, sıralar halinde ,yün veya ipek ipliğinden oluşturulan düğümlerdir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Hav.

İlme adı verilen düğüm uçlarının belli uzunlukta kesilmiş halı yükseltisidir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Gücü.

Atkı atılırken istenilen açıklığı sağlamak, ön ve arka telleri ayırmak, çözgü tellerini halı kalitesine göre eşit aralıklarda olması için kullanılan sistemdir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Saçak.

Çözgü ipliklerinin kesilmesinden arta kalan, dokumanın iki başında da bulunan, halının ebadına göre boyutlanan uçlardır (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Kenar Örgüsü.

Kenarların sağlamlığı için iki katlı zemin ipliği ve zemin renginde yanlara örülen dar şerit kısımdır (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Bordur.

Dokumanın dört tarafını çevreleyen dış sedef, iç sedef, büyük su diye adlandırılan kısma denir. Bir ya da birkaç tane olabilir (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Zemin.

Dokumanın orta kısmı olup, desenli ya da düzdür (“Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri”, 2016).

Kalite.

10 cm düşen ilmek sayısıdır. (Aytaç, 2006, s.50).

Dokumalarda Kullanılan Lifler

Lifler doğal ve kimyasal olarak kategorize edilmektedir. Doğal lifler de bitkisel, hayvansal ve mineral lifler olarak, kimyasal lifler ise rejenere ve sentetik olarak ikiye ayrılmaktadır (Anmaç, 2004, s.23-24).

Bitkisel lifler.

Tohum lifleri, bitkinin tohumu üzerinde bulunan pamuk buna örnektir. Sak lifleri, bitkinin gövdesinde oluşan keten, kenevir, jüt buna örnektir. Meyve lifleri, bitkinin meyvesinden oluşur, Hindistan cevizi buna örnektir (Anmaç, 2004, s.23-24).

Hayvansal lifler.

Deride ve salgıda meydana gelen lifler diye ayrılmaktadır. Deride meydana gelen lifler, yün (koyun), spesiyal (keçi, deve , tavşan, angora)ve kıllar (at, sığır)olarak ayrılmakta, salgı lifleri ise ipek (ipek böceği) ve yabani ipek (tussah)olarak gruplanmaktadır (Anmaç, 2004, s.23-24).

Mineral lifler.

Doğada lif şeklinde bulunan asbest buna örnektir. (Anmaç, 2004, ss.23-24).

Kimyasal lifler rejenere lifler.

Doğada kaynağı var olan doğal polimerler ile elde edilir (elastik kauçuk) (Anmaç, 2004, ss.23-24).

Sentetik lifler.

Kimyasal maddelerin sentetik olarak polimerleştirilmesi ile lif olarak çekilir. Böylelikle bu lifler meydana gelir (akrilik, naylon) (Anmaç, 2004, ss.23-24).

Dokumalarda kullanılan boya.

Doğal boyama maddeleri doğada bulunan hayvanlar ve bitkilerden elde edilen boyar maddelerdir. Türk kırmızısı, Kök boya, çivit otu, üzerlik otu gibi bitkilerden kırmızı ve tonları, mazı meşesi, mürver, papatya, sığır kuyruğu gibi bitkilerden sarı ve tonları, süsen, sütleşen, zeytin gibi bitkilerden de yeşil ve tonları elde edilmektedir. İplikleri bu bitkilerle boyarken mordan maddeleri (şap, göztaş, dikromatlar, saçıkıbrıs, sodyum sülfat, asetik asit...)

kullanılarak renge canlılık vermesi sağlanır. Ayrıca mordanlama ile aynı maddeden farklı renklerde elde edilir (Parlak, 2007 s.49) .Yüksek yerlerde yetişen bitkilerin haslığı daha iyidir. Örneğin, Anadolu’da doğu yöresindeki bitkisel boyama ile yapılan dokumalar daha canlı, daha parlaktır.

Erzurum Halı Dokuma Kültürü

Zamanında dokuma sanayi şehrin önemli sanayi kollarından biri olup, ipek temel ham maddeydi. Öyle ki 1642 yıllarında meslek üyeleri içinde ipek dokuyanlar bile vardı. İpek ticareti, İskender Paşa mahallesinde bulunan ipekçiler hanında yapılırdı. . Keçi kılı, kenevir ham maddelerden kaba bez üretilirdi. Yörede yün ve yünlü kumaş dokumacılığı, halı ve kilimleri Orta çağdan itibaren meşhurdur. Sultan IV. Murat Bağdat seferi dönüşü sarayın döşemesi için Erzurum’dan keçe ve halı satın almıştır (Pamuk, 2006, ss.323-324).

Trabzon’dan Erzurum’a seyahat eden Fransız seyyah Theophıl Deyrolle, kentin ticaretine değinmiş, dokuma içinde üzeri renkli keçe yapımının yerel ihtiyacı karşılamasına yer vermiştir (Aydemir, 2002, s.144).

Selçuklu ve Osmanlılar döneminde en muhteşem zamanını yaşayan Erzurum, bugün de yine Türkiye’nin önemli ticaret, kültür-sanat merkezidir. Kent de kadınlar gündelik yaşama katkıları dışında dikiş, nakış, dokumalar da yaparlardı. Evlerdeki dokuma tezgâhlarında ehram, aba, halı, kilim dokunarak dışarıya satılır, aile ihtiyaçları elbirliği ile karşılanırdı. Çoğu evde inek, koyun ve at olurdu (Karpuz, 1984, s.18).

Erzurum ilinin Kars, Erzincan, Artvin, Bingöl, Ardahan, Bayburt, Muş ve Rize illeriyle sınırı bulunmaktadır. Erzurum yöresi dokumalarında genellikle insanların ağaç ve ahşaptan yaptıkları ve gergi ağacı, ip ağacı gibi isimlerle adlandırdığı yarı yatık ıstar tipi tezgahlar kullanılmaktadır. İstar tezgâhları hem taşınması kolay hem de kurulması kolay olan dikey çözümlerin atıldığı düzenli bir dokuma tezgahıdır. Göçebelik döneminde köy ve şehir yaşamında dokuma sanatının önemli bir yeri vardır. Yün bu konunun başında gelen bir maddedir. Erzurum halılarında daha çok koyun yünü görülmektedir. Dokumalarda kullanılan ham madde olan yün, genel olarak yöre insanının geçim kaynağı olan, koyunlarından elde edilmekte veya başka yerlerden temin edilmektedir (Parlak, 2007, s.29). Yörede koyunlar senede bir defa havalının sıcak veya serin gitmesine bağlı olarak Haziran sonları ya da Temmuz başlarında kırılmaktadır. Erzurum yöresinde eskiden beri yün iplik yapım işlemi, teşi, çıkırık ve iğ ismi verilen maddelerle yapılmaktadır. Yörede dokumalarda kullanılan el şekilli ahşap ve demir kirkitler kullanılmaktadır. Dokumalarda atılan sıraların uzun kalan kısımlarını kesmek için “küçük bıçaklar”, ve yumak yapmak için de “gülcan” denilen maddeler kullanılmıştır

(Parlak, 2002, s.36). Erzurum halılarında köşe-göbekli, sandıklı ve serpme kompozisyonlu halılar çoğunlukla görülmektedir. Motif olarak geometrik örneklerin yoğun biçimde tercih edildiği dokumalarda, Kafkas dokuma sanatının etkileri hissedilir. Yapılan dokumaların üzerinde yer yer tarih kayıtlarının da geçtiği yazıtlara da rastlamak mümkündür. Erzurum halılarında görülen motifler; sembolik, geometrik, hayvansal ve gök yüzü alemiyle ilgili motifler olarak gruplandırılmaktadır (Eroğlu, 2020, s. 18).

Halı üzerindeilmek işlenerek dokuyanın dili işlevini gören, her bir formunda çeşitli anlamlar ifade eden simge ve sembollere motif denilmektedir. Motif; halı ve kilimlerin üzerinde dokunarak, kompozisyonu oluşturan ana parçalardan biridir. Sembol ve motifler göründüklerinin dışında da anlamsal çağrışımlar ifade edebildiği gibi her kültürde de farklı anlamlar uyandırabilmektedir (Aksoy, 2008, ss. 80-82). Evrensellik özelliği ile semboller, Anadolu'nun birçok yerinde benzer ve aynı olabilir (Akpınarlı & Üner, 2017, s.17).

Halı, kilim, sumak, zili, tülü, cicim gibi kirkitli dokumalar geleneksel el sanatlarımızda önemli bir yer tutmaktadır. Orta Asya ve civarı ile Anadolu dokumacılık merkezi olmuştur (Ergüder, 2011, s.40).

Türk sanatında estetik açıdan çok önemli bir kültür mirası olan halı, yazılı bir tarih niteliği taşımaktadır. Geleneksel el dokumalarında insanlar arası sözsüz iletişimi sağlayan temel unsur ise motiflerdir. Halı üzerlerini süsleyen motifler, sadece bir biçimden ibaret olmayıp, kültür tarihimizin en eski devirlerinden başlayarak günümüze kadar ulaşmış mana yüklü sembolleridir. Geçmişten bu yana devam eden motiflerin, kompozisyonların estetik özellikleri, toplumun inançları ışığında şekillenmekte ve çok az değişikliğe uğrayarak devam etmektedir (Balci, 2012, s.50). Tarihsel kanıt niteliği olan motifler, aslında dokuyanın ifade etmek istediği anlamla bir dil haline gelmekte, sözsüz iletişim aracı olarak kullanılmaktadır (Oyman, 2019, s.20).

El dokuması halılarını değerli kılmasına sebep olan, sanat eseri vasfını kazandıran en önemli özelliklerden biri üzerinde bulunan motif ve desenlerdir. Halı tasarımlarında desen, çizgi, yön, doku, renk, ölçü ve biçim değerlerin sanatsal düzenleme ilkelerine uygun şekilde beğeni ve canlılık yaratacak şekilde bir araya getirilmesi ile oluşmaktadır. Ancak bu işlemler, tekrar, uygunluk, zıtlık, egemenlik ve denge ilkeleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. El dokuması halıcılığı ile uğraşan kişilerin desen tasarımı konusunda teknik bilgilere sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Anadolu kadını, hiçbir matematik, renk ve düzen bilgisi olamadan, dokuduğu her şeyi kendi zevk ve estetiğine göre işlemiştir. Özellikle yapılan bu dokumalara kendi öz benliğinden, duygu ve düşüncelerinden, geleneğinden bir şeyler katarak geniş anlamda bir stil meydana getirmiştir (Yarmacı & Başaran, 2014, s.163).

Anadolu coğrafyası, dünyadaki en eski yerleşim yerleri arasında bulunmaktadır. Halı dokumacılığında yer alan, zengin sembolik anlatımlar bakımından da Anadolu coğrafyası dikkat çekici belge ve kanıtlara sahiptir. Anadolu halılarında yer alan motifler, içerdikleri anlam, soyut ve geometrik şekilleri, yalın ve doğal renkleri ile yerel kültürden çıkıp, evrensel bir dile ulaşmıştır. Anadolu halı dokumalarında yer alan semboller aynı zamanda bir iletişim aracı görevi görmüş, soyut, söylenemeyen sözleri, anlatılamayan duygu ve düşüncelerin dolaylı anlatımı haline getirmiştir. Bereket, nazar, uğur, büyü, aşk, evlilik, sevgi, birlik, beraberlik, doğurganlık, ölüm, güç, şifa, korku, korunma, evren, sonsuzluk, devamlılık, aydınlık, temizlik, mutluluk, ibadet, cennet, hastalık, acı gibi soyut kavramların yer aldığı bu halılar, hayvan, bitki, ağaç, nesne, insan ve doğa sembolizmini içermektedir (Oyman, 2019, s. 10).

Horasan yöresi iklimi gereği çayır, otlak ve ürün vermeyen topraklarla kaplı olduğundan halk hayvancılıkla uğraşmıştır. Hayvan yünü dokumacılıkta temel malzemedir. Alınan yünler çubuklanarak doğal boyama tekniğiyle (bitki ve meyvelerden elde edilen) boyanıp kullanılmaktadır. Dokumacıların duygu ve düşüncelerin ifade ettiği bu sanat dalı yüzyıllardan beri süregelmekte, Erzurum ilinin, Doğu Anadolu Bölgesinde halı merkezi olmasına katkı sağlamaktadır. Yaklaşık 10 yıl kadar önce ipek halı dokuma atölyesi olarak Horasan Çınar Halı atölyesinde Halk Eğitime bağlı kursiyerler ilmek ilmek dokuma yaparak hem ailesine katkı sağlamakta hem de dokuma geleneğini devam ettirmekteydiler (“Horasan'da halı atölyesi, kadınlara umut kapısı oldu”, 2012). Ancak günümüzde sadece Halk Eğitim bünyesinde halı dokuma kursu bulunmaktadır.

Erzurum İli Horasan İlçesi Halılarında Kullanılan Ham madde ve Kullanım Alanı

Horasan yastık halılarında kullanılan yün, bölgenin koyunlarından elde edilir. Yün, genellikle doğal boyalarla boyanır. En yaygın kullanılan boyalar arasında kırmızı, mavi, yeşil ve sarı yer alır. Boyalar bitkisel kökenlidir ve genellikle köklerden, yapraklardan veya çiçeklerden elde edilir. Horasan yastık halıları, düğümlene tekniği ile dokunur. Bu teknikte, her düğüm için ayrı bir iplik kullanılır. Düğümlere ilme adı verilir. Halının sağlam ve dayanıklı olması için düğümler çok sıkı atılır. Horasan yastık halılarında kullanılan desenler genellikle geometriktir. En yaygın kullanılan desenler arasında madalyon, yıldız, sekizgen ve kare yer alır. Desenler, genellikle canlı renklerde ve kontrastlı bir şekilde kullanılır. Yerde duvara yaslanmak için ya da makat adı verilen sekilerde oturmak için kullanılmaktadır (Görgünay, 1976, s.16).

Erzurum İli Horasan İlçesi Halılarında Kullanılan Teknik

Bölgede yapağı denilen koyunlardan kırılan yün, temizlenerek istenilen renge göre ayrımı yapıp, taranır. “Sümek” adı verilen yapağının lif doğrultusunda dik bir şekilde

dürülmesi işlemi yapılır. Ortalama 1 cm kalınlığında fitiller şeklinde bükülür. Buna da hav denir. Bu işlemlerden geçen yün eğrilerek iplik yapılır. Teşi adı verilen iğ kullanılır. Teşi ile de sümekten ve havdan yün eğrilir. Bunun için de çıkırık kullanılmaktadır. İplikler kök ya da sentetik boya ile ya boyanarak ya da boyattırılarak ilkel yer tezgâhı ve kurslardan satın alınan dik tezgahlarda dokuma yapıldı (Görgünay, 1976, s.16).

Bölgede halılar Gördes düğümü ile çözgü ve atkı iplerinin bulunduğu yatay veya dikey tezgahlarda dokunur. Kaplanoğlu tekniği “: Düğüm şeklinde bükülmüş, renkli ilme yün ipliği, bir çözgü çiftinin (ön ve arka telin) etrafından dolanarak, uçları arkadan öne doğru alttan çıkarılarak atılır. Sağ el ile tutulan çözgü çiftinden, sol eldeki ilme ipliği önce arka telin sonra ön telin etrafından dolandırılarak çözgü çiftinin üzerine düğümlenir” şeklinde anlatmıştır (Kaplanoğlu, 2016 s.79).

Yastık halılar, halı tezgahlarında genelde 85x50 ebadında dokunmaktadır. Şu an aktif olarak yastık halı dokuması yapılmamaktadır. Yöre halılarında geometrik motifler, sandıklı ve serpme kompozisyon çoğunlukta görülmektedir (Görgünay, 1984, s.45).

Yörede ana motif olarak genelde geometrik şekillerdeki madalyonlar kullanılmıştır. Halı zeminlerinde ise genellikle koçboynuzu, sekiz köşeli yıldızlar, kartal motifleri, hayat ağacı baklava motifleri kullanılmıştır (Görgünay, 1984.s.45).

Aynı motiflerin kullanıldığı ama yöresel olarak farklı isimler verildiği görülmüştür, Doğu Anadolu’da dokunmakta ve şekli kurbağaya benzetildiği için” kurbağacık” denilen motife ,Batı Anadolu’da “gazelli” denilmektedir (Görgünay Kırzioğlu, 1994 s.10). Ayrıca yöresel olarak bordüre “yelen”, madalyona “top”, çözgüler arasından ip geçmesini sağlayan alete de “verep” denilmektedir (Ergüder, 2011, s.100).

Motif ve desen.

Dokumalardaki sembollere, simgelere motif denir. Motif karşılıklı anlaşılmaya aracılık eden simgelerdir. Motifler kültürleri, inançları, yaşanan coğrafyayı, duyguları yansıtmaktadırlar (MEB, Megep, 2011 s.3).

Desen ise sembol ve simgenin tamamıdır (Elâzığ El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlüğü, 2024).

Motifleri ve oluşturduğu desenleri şöyle gruplandırabiliriz; hayvansal motifler, bitkisel motifler, geçmeler, doğadan stilize edilen motifler, geometrik ve sembolik motifler, yazının motif olarak kullanılması (Akar & Keskiner, 1978, s.10).

Kullanılan motif ve desenler duyguların dışı vurumunu ifade ettiği için önemi büyüktür.

Dokuyucunun iletteği mesaj motif veya desen üzerinden anlaşılmaktadır. Toplumun kültür ve inançları hakkında da bilgi vermektedir. Ergüder motifleri “Sembolik motifler, geometrik ve geometrikselliştirilmiş bitkisel motifler, hayvansal motifler, damga/imler ve yazı tipli motifler, “olarak gruplandırmıştır (Ergüder, 2009.s.118).

Sembolik motifler, insanların varoluşlarından itibaren kendilerini ifade edebildikleri, kimi zaman taşta oyularak kimi zaman yüne işlenerek kimi zamanda çamurda şekillenerek kullanılan motiflerdir. Tarihte çadırda yer alan ilk sembolik motifler, ilkel yazı olarak da bilinmektedir. Kadın figürleri işleyerek, bereket ve doğurganlığı ifade etmişlerdir (Gül & Yavuz, 2021, s.69).

Geometrik ve geometrikselliştirilmiş bitkisel motifler, baklava, üçgen, yıldız, dörtgen, sekizgen gibi motiflerdir. Ağaç bitkisel motif olduğu halde geometrikte resmedilebilir. Bu durumu izah için “geometrik şekil motifi” ifadesi kullanılabilir (Kaplanoğlu, 2010, s.56).

Bitkisel motifler, bazen birebir bazen de stilize biçimde kullanılmıştır. Çiçekler, meyveler, dallar, ağaçlar, yapraklar diğer motifler ile birlikte de kullanılmaktadır (Özbaşı, 1989, s:27)

Hayvansal Motifler, “Hayvan Figürlü halılar” olarak Avrupalı ressamaların eserlerinde görülmüştür. 14.yüzyılın başlarından itibaren Selçuklu halılarının yanında ikinci grup olarak ortaya çıkmıştır (Yetkin, 1991, s.19)

Doğadan esinlenen insanoğlu, hayal dünyasını da birleştirerek gerek canlı, cansız, gerekse mitolojik varlıklara, dokumalarında yer vermiştir. Hayvan motiflerinin de anlamları vardır. Örneğin Zümrüt-ü Anka kuşu motif, küllerinden yeniden doğduğu ve ölümsüz olarak yaşadığı inancını taşımaktadır (Doğan, 2022, s.52).

Damga/imler ve yazı tipli motiflerin başlangıcı Orta Asya’ya dayanmaktadır. Mağara içerisinde resim işlemiş, taşta vurarak düşüncelerini somutlaştırmışlardır. Bazı kavramları şekillerle ifade ederek, resim içinde yazı Tamga (damga) adını vermişlerdir. Bunlardan biri de Oz Damga ahiret inancı, tevekkül etme düşüncesi içermektedir (Eroğlu Ergüder, 2009, s.117).

Dokumalar da Kullanılan Bazı Motif ve Anlamları

Eli belinde.

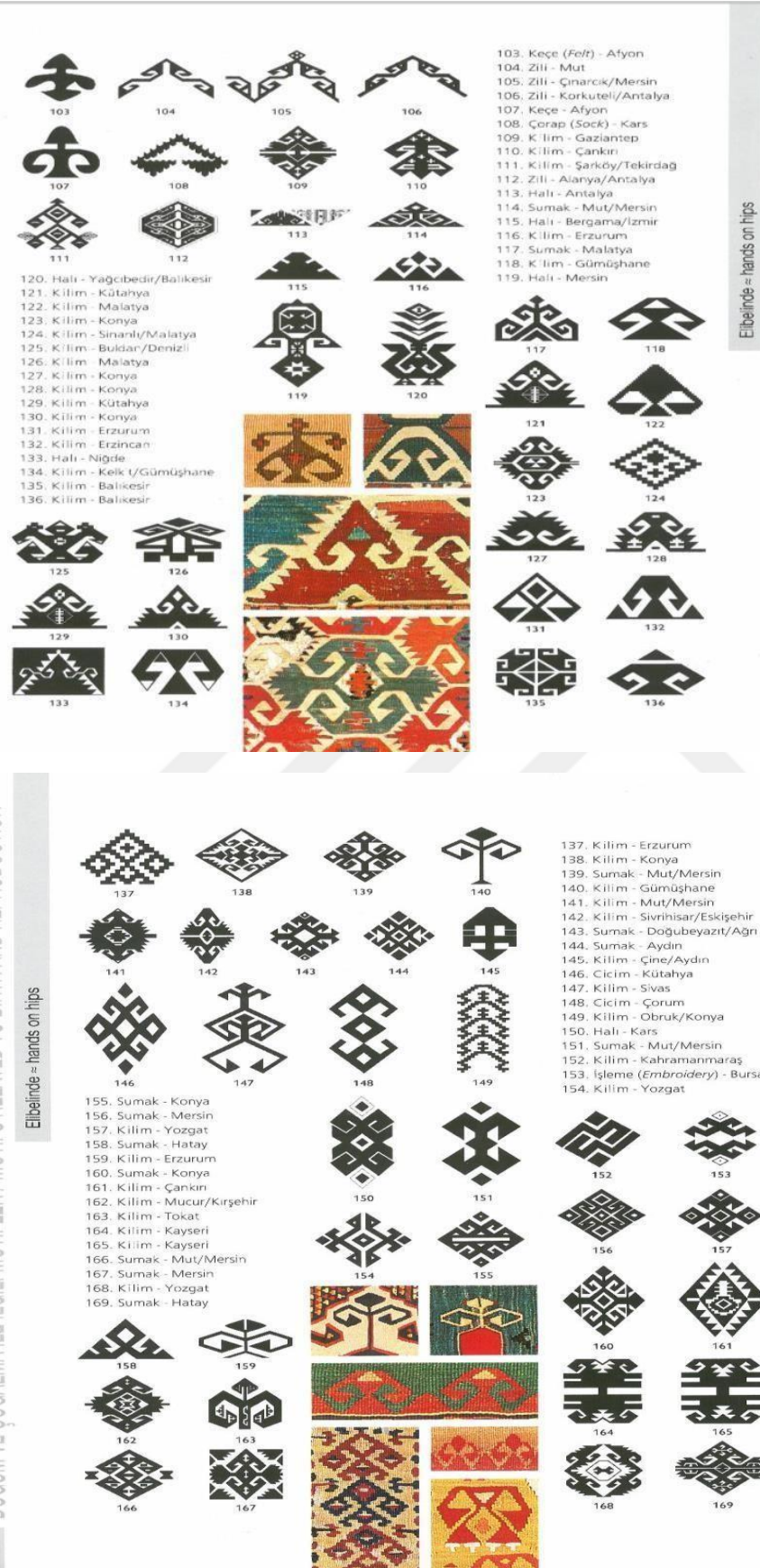
Temelde dişilik, analık, doğurganlığı simgelese de uğur, bolluk, bereket, kısmet, mutluluğu da temsil eder. İlk insanlar kadını doğurganlığı sebebiyle tanrıçalaştırmışlardır. O dönemlerde kutsal mekanlarda bulunan heykeller küçük kadın heykeli olan bereket tanrıçasıydı (Erbek, 2002, s.12). Gök-Türk döneminde Bilge Kağan'ın annesi Umay Ana'ya benzetme suretiyle olan heykellerin, küçük çocukları ve hayvan yavrularını anne şefkati ile koruduğuna inanılırdı. Anadolu dokumalarında bulunan “eli belinde” motifi bu heykelciklere benzer formdadır (Berkli, 2011, s.61)

Yöresel olarak farklı işlenen motife Eşme yöresinde “kıvrım”, Kayseri ve Emirdağ'da “Amankız “, Eskişehir'de “kahküllükızlar” olarak adlandırılmaktadır (Kırzioğlu, 1995, s.63) (Şekil 5).

Şekil 5

Elbelinde Motifleri

(Erbek 2002)

Göz motifi.

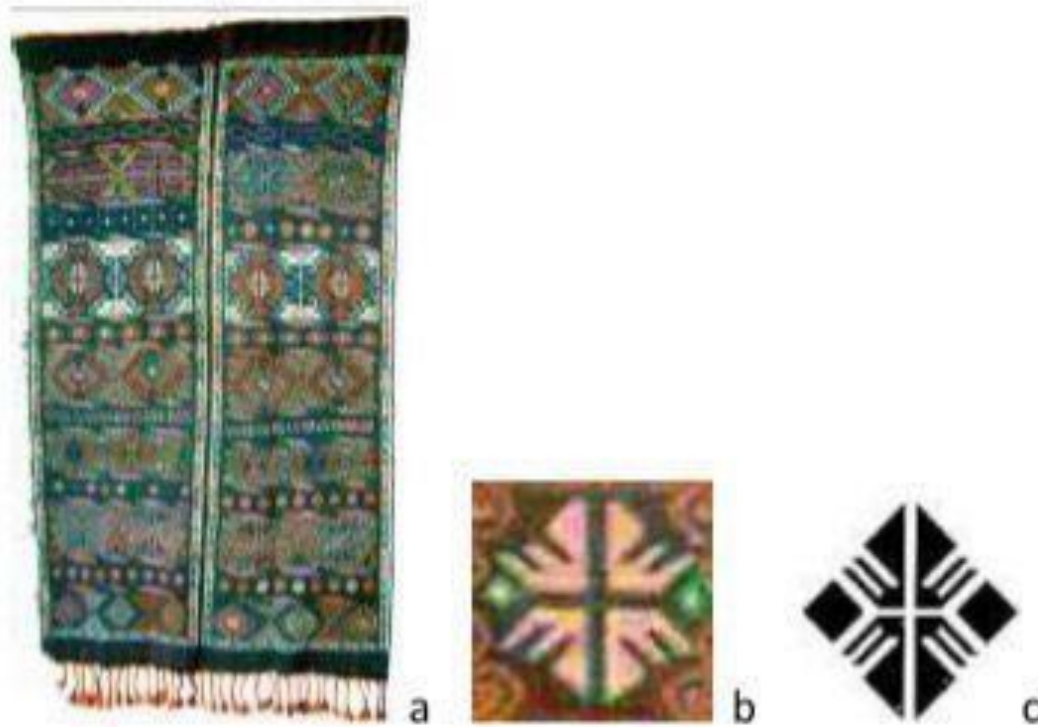
Duyu organımızdan olan ve işlevi görmek olan göz, aynı zamanda entelektüel algının simgesi olarak da anılmaktadır. İnsan gözünün iyi niyet dışında kötü niyetli nazarlar taşıyacağı, negatif etkisinin, öldürebileceği kadar etkili olduğuna inanılmaktadır. Dokumalarda sık sık işlenen bu motif nazar anlamı taşımakta, insan gözünün verdiği zararı önleme amacı ile kullanılmaktadır. Genellikle üçgen, kare, dörtgen, yıldız şekilleri geometrik olarak uygulanmıştır. (Erbek, 2002. s.128) (Şekil 7). Dokuyucu dokumasını serdiği zaman evini, mutluluğunu kem gözlerden koruduğuna inanmaktadır (Etikan & Kılıçarslan, 2012, s.107).

Karenin dört eşit üçgene bölünmesi şeklinde kullanılan göz motifi, İzmir- Bergama’da “yarım börek”, Balıkesir-İvrindi bölgesinde “dört börek” olarak adlandırılmaktadır (Etikan & Kılıçarslan, 2012, s.115).

Hakkârî’de Herki aşireti tarafından dokunduğu için Herki kilimi adını alan dokumada da göz motifinin farklı formatı kullanılmıştır (Şekil 6). (Etikan & Kılıçarslan, 2012, s.115).

Şekil 6

Herki sumak dokuma, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Hakkari)

(Karahan , Taş, 2006, s.16, 17).

Denizli-Uzunpınar yöresinde göz motifi “ilmecik”, Mersin yöresinde “gözlü pıtrak” ve “baklava dilimi” olarak adlandırılmaktadır (Etikan & Kılıçarslan, 2012, s.115).

Göz Motifi

(Erbek 2002)

Küpe motifi.

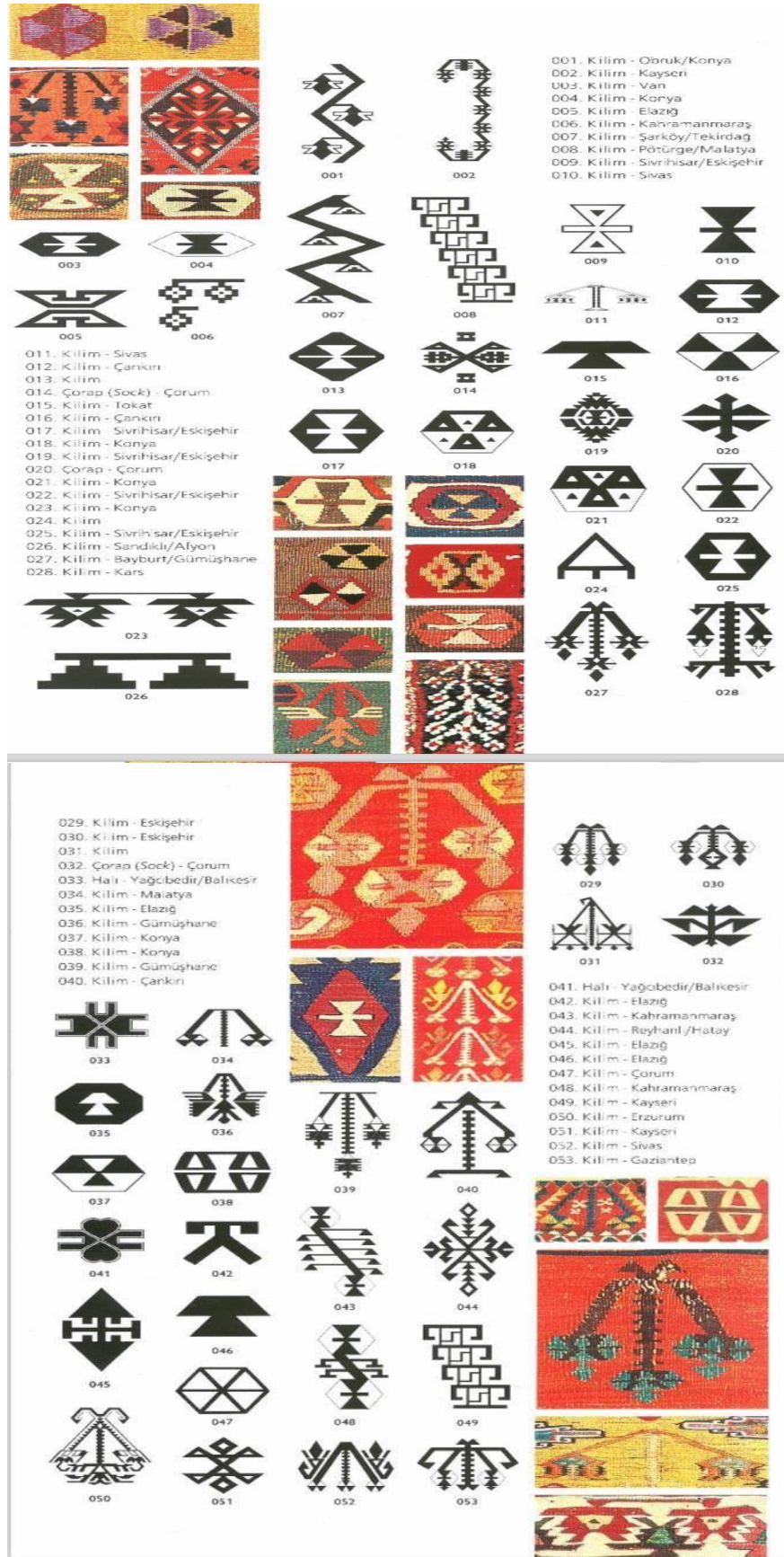
Geçmişten günümüze kadar, küpe Anadolu kadınının, süslenmelerinde önemli yer tutmaktadır. Süslenmenin çoğalma ve doğumla doğrudan ilgisi vardır. İlk Tunç çağı yerleşimlerinden olan Karataş ve Semahöyük 'te bulunan mezarlarda iskeletlerin yanında bilezik, küpe, kolye gibi takılar bulunmuştur. Ölünün bunlara ihtiyacı olacak inancı vardır. Genç kızın annesi ile iletişimini sağlayan, evlilik isteğini sembolize eden malzemedir (Erbek, 2002, s.72).

Anadolu'da her yörenin dokumalarında ve özellikle gelinlik çağına gelmiş kızların çeyizlik dokumaların da küpe motifini görürüz. Doğum, çoğalma, evlilik anlamı taşır (Erbek, 2002, s.72) (Şekil 8).

Şekil 8

Küpe Motifi

(Erbek, 2002)

Koçboynuzu.

Bu motif, her alanda kullanılmakta, giyim, ta, kemerlerde, diz çökmüş ya da ayakta şekliyle at koşum takımlarında, süs eşyalarında özellikle dikkat çekmektedir. Yine bayraklarda, savaş aletlerinde, çadır tepeliklerinde koçboynuzu motifine yer verilmiştir. Bu motifin kullanım amacı tılsım ve kötü ruhlardan korunmaktır. Buna bağlantılı olarak da mezar taşlarında sıkça rastlanılır (Berkli, 2007, s.203). (Şekil 9).

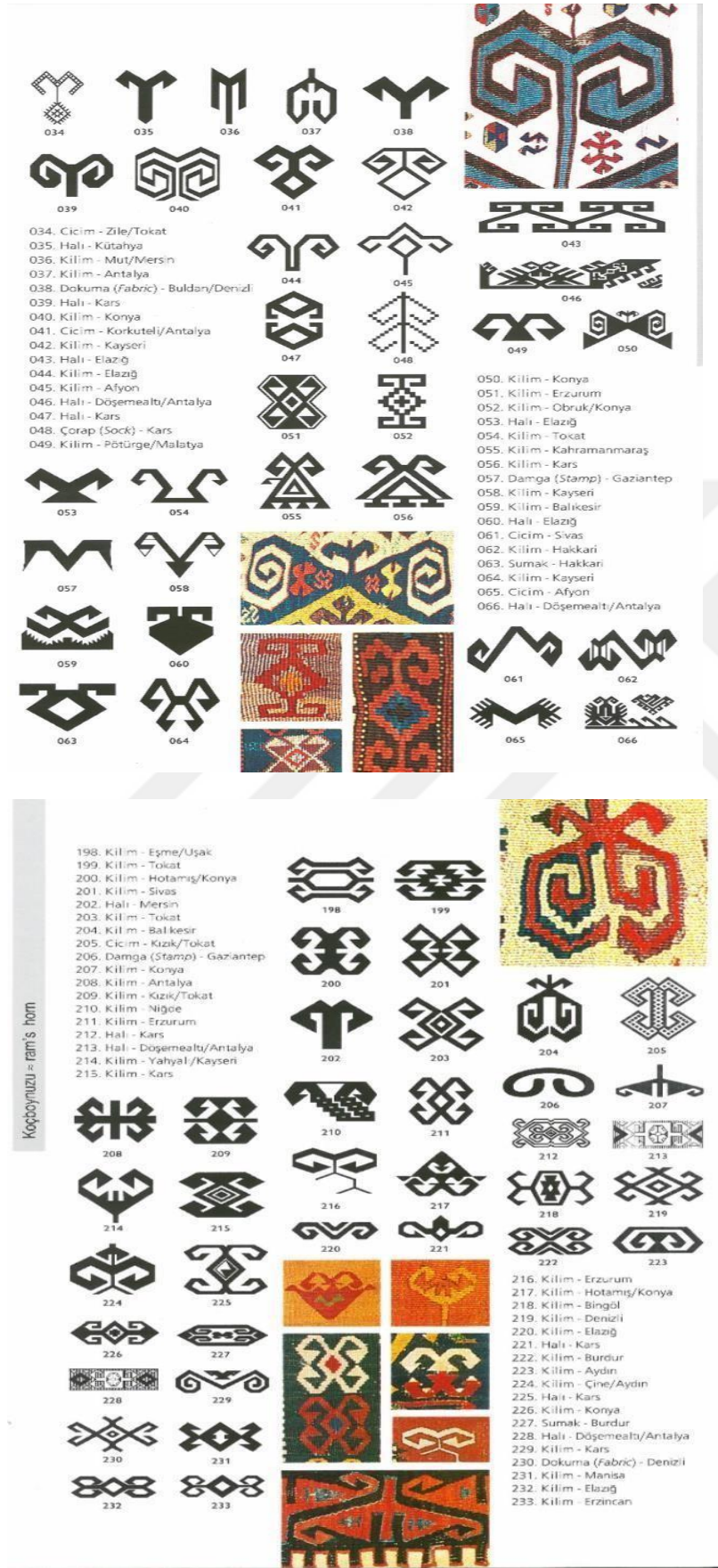
Dokumalarda sıkça rastladığımız koçboynuzu motifi, sonsuz gücü, cesareti, erkeklği, erkeğin doğurganlığa katkısını temsil etmektedir. Dokumasında koçboynuzu motifini işleyen kadının amacı, erkeğinin gücünü ölümsüzleştirmektir (Deveci, 2017, s.236).

Pazırık halısının bordüründe bulunan atların saçaklı örtüsünde de koçboynuzu motifine rastlanılmıştır (Görgünay Kırzioğlu, 1995, s.36).

Şekil 9

Koç Boynuzu Motifi

(Erbek 2002)

Deve boynu.

Anadolu’da yaygın olarak kullanılmaktadır. Temsili, beylik ve hükümdarlıktır. Mimari de motif “zencirek” olarak adlandırılmıştır. Bölgelere göre de Uşak’ta “Çakmacık”, Kırıkkale’de “aşşık”, Mersin’de “kıрма-akıtma”, Sivas ve Manisa’da “kaydırma”, Tunceli’de “kerkit” olarak bilinir (Görgünay Kırzioğlu, 1995, s.100).

Yağcı bedir halılarında da kullanılan bu motif gençlerin hayat dolu enerjilerini, neşeli günlerini temsil etmektedir. “Gelin ağlatan”, “garı boşatan” isimleriyle de karşımıza çıkmaktadır (Bozkurt, 2020, s.717). (Şekil 10).

Şekil 10

Deve Boynu Motifi

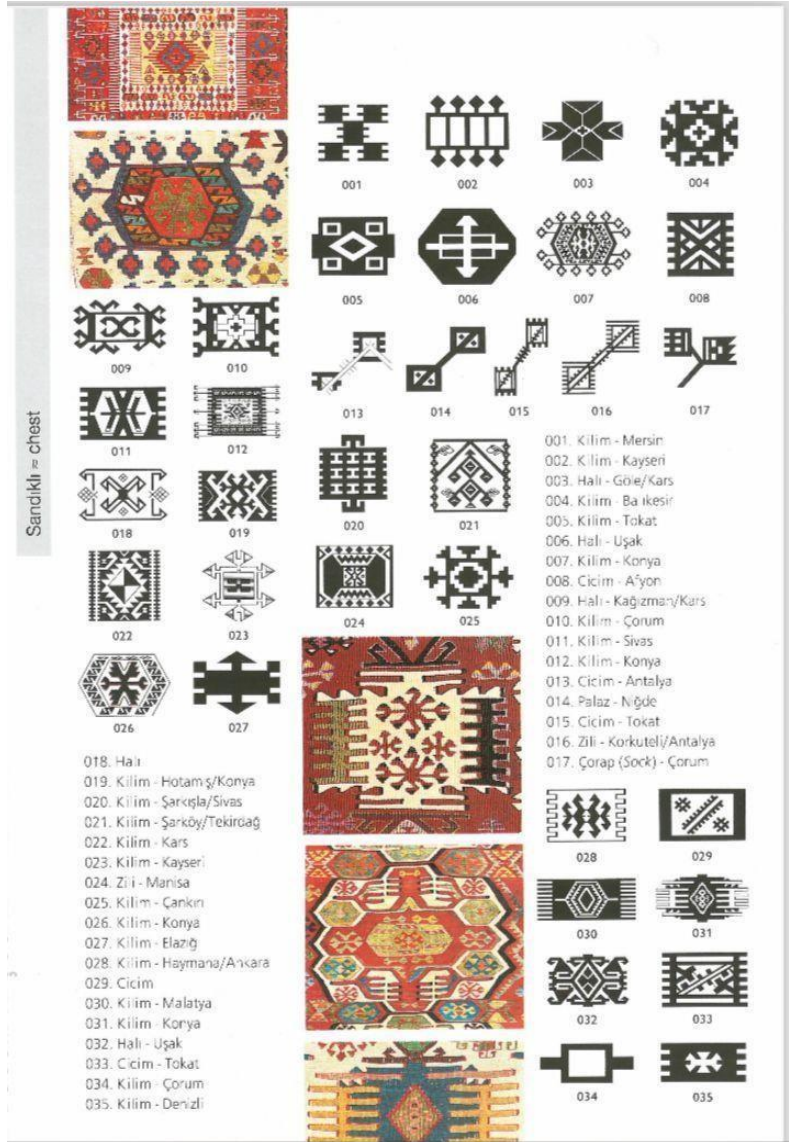
(“Gaziantep kilimleri”, 2023)

Sandık.

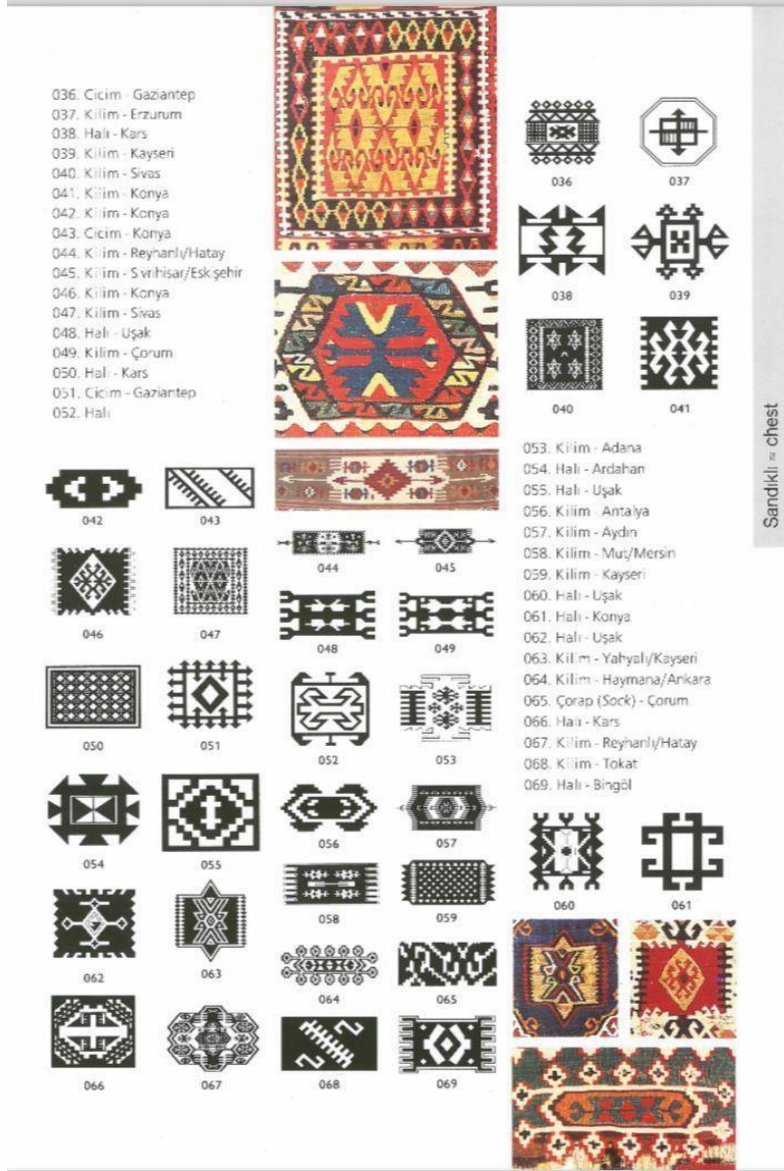
Motif çeyiz sandığından stilize edilmiştir. Bebek beklentisi ve evlilik isteğini temsil etmektedir. Bazı yörelerde ölüm, ölünün taşındığı tabut anlamını da taşımaktadır. Doğum, çoğalma, ölüm, yaşamın sonu gibi zıtlık anlamlarda içermektedir (Erbek, 2002, s.80) (Şekil 11).

Şekil 11

Sandık Motifi

Şekil 11. (Devamı)

(Erbek, 2002)

Ejder motifi.

Orta Asya’da ejder, koruyucu sembol olarak inanılmakta, Evren adıyla da anılmaktadır. Bu motif gücü, kuvveti ifade etmektedir. Ayrıca ejderin bahar döneminde yerin altından çıkıp gök ejderine dönüşerek, bulutlardan yağmuru yağdırdığına inanılırdı. Tabiat canlanır, bolluk, bereket ortaya çıkardı (Çoruhlu, 2007, s.274).

Orta Asya’da mevsimlerin değişmesini, gece ve gündüzün oluşmasını, dünyanın dönmesini sağlayan ejder figürü olduğuna inanılırdı. Motif, çift veya çift başlı olarak kullanılmaktadır. Bu motif Gündelik hayatın her alanında, mimari yapılarda mezar taşlarında şifahanelerde, kapı tokmaklarında, küçük ev eşyalarında, halı ve kilimlerde karşımıza çıkmaktadır (Balci, 2012, s.47).

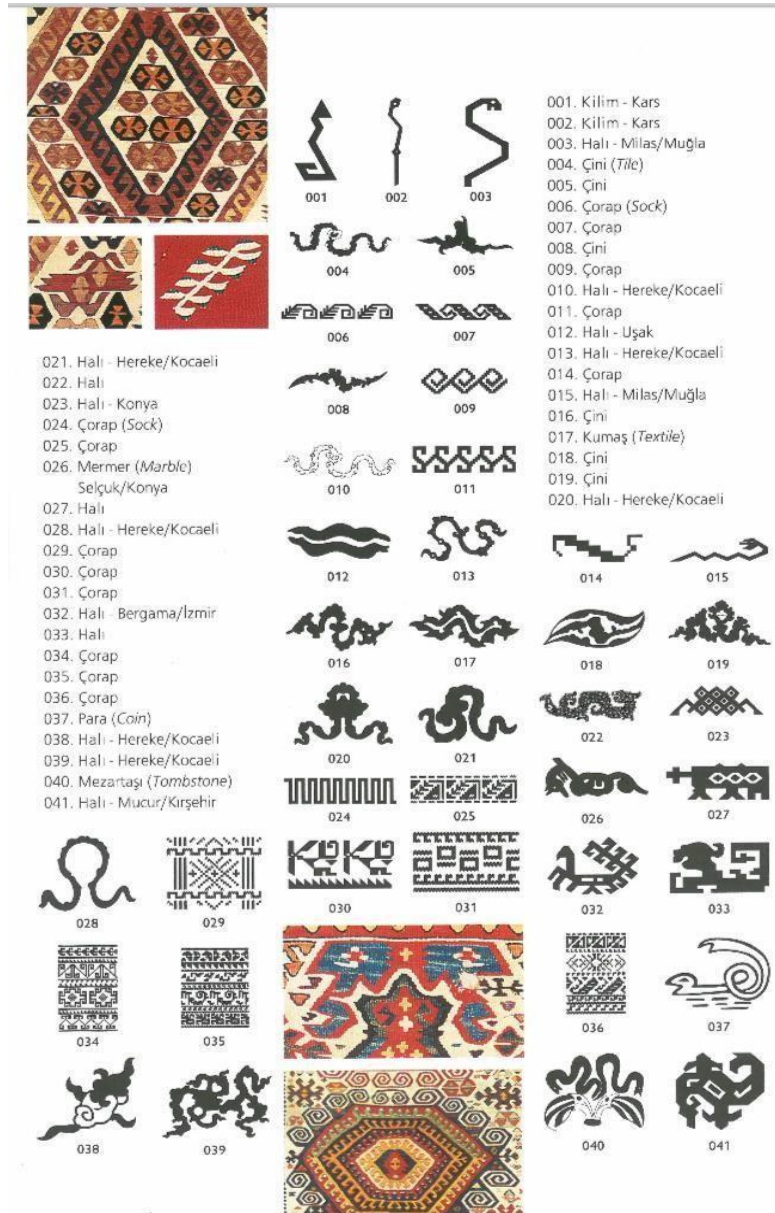
Mimaride de sıkça kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi de Erzurum Çifte Minareli Medresedir. Bu yapıda Ejder figürünün Taç kapıda bulunan hayat ağacını tuttuğu görülmekte , bekçi görevinde ve koruma amaçlı kullanıldığı bilinmektedir (Deniz, 2005, s.92).

Dokumalarda ejder motifinin en yaygın kullanıldığı bölgeler, Kula, Kırşehir, Gördes, Niğde, Kayseri gibi şehirlerdir. Bereket, bolluk, sağlık, şifa, kuvvet, kudret, motifin taşıdığı genel anlamlardır (Deniz, 2005, s.92) (Şekil 12).

Ming halısında da ejder ve Zümrüt'ü Anka kuşunun mücadele sahnesi temsiline yer verilmiştir (Aslanapa, 2005, s.71).

Şekil 12

Ejder Motifi

(Erbek 2002)

Akrep motifi.

Akrep gerçek hayatta korkulan, seilmeyen hayvan olarak tabir edilse de motif olarak kahramanlığı sembolize etmektedir. Akrep Motifi Kars yöresinde “kıvrımlı göl”, Ayvacık, İzmir-Kemalpaşa yöresinde “gaşmak” ve “pul” olarak adlandırılmaktadır (Erbek, 2002, s.154).

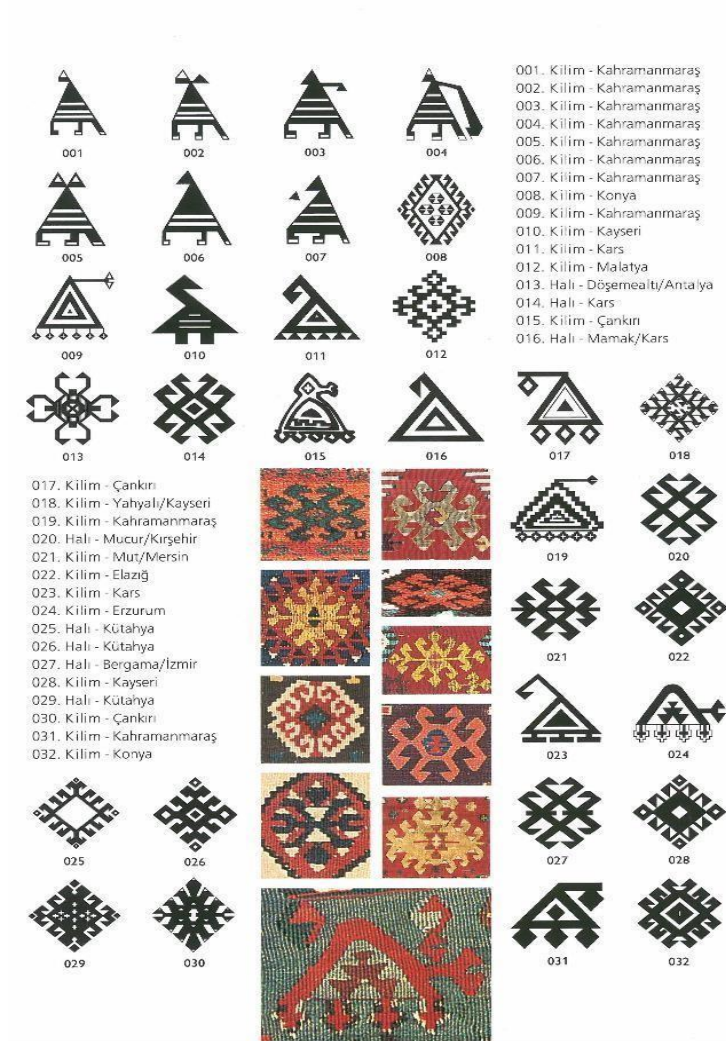
Genel olarak motifleri taşıdığı anlamlara göre gruplandırırız;

Dinsel motifler, sütun, mihrap, ibrik vs., rızık ile ilgili motifler, bereket, su yolu, pıtrak vs., ahiret ve soy ile ilgili motifler, mezar tasviri, hayat ağacı vs. korunma ve rızık ile ilgili motifler ise el, yılan, göz, akrep vs. olarak adlandırılmaktadır., (Deniz, 2005, s.92).

Doğum, çoğalma, evlilik ile ilgili motifler, elbelinde, insan, küpe, koçboynuzu vs., uğur ve şans ile ilgili motifler, kuş olarak kullanılmaktadır (Deniz, 2005, s.92) (Şekil 13).

Şekil 13

Akrep Motifi

(Erbek 2002)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Halı Yastık

Yastık sözcüğü ilk olarak Uygur metinlerinde “yastuk” olarak kaydedilmiştir. Yasta- yastık dayamak, yastu, yasıt, yassıltmak, yad, yat fillerinden türetildiği görüşleri vardır (Tuğuz, 2024, s.1).

Kök boyalar ile boyanan yün ve pamuk ipliğiyle dokunan, kişisel ihtiyaç malzemesidir. Günümüzde yerini mobilyalara bırakmıştır. İçine pamuk, saman, yün, hasır , doldurularak kullanmanın yansıra içi boş şekilde yere serilerek de kullanılmaktadır, Adıyaman yöresinde “Pişnik” ve “Alikan olarak da adlandırılmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2024).

Maliyetinin düşük olması sebebiyle makine halısına hızlı bir geçiş olmuştur. Halı tüccarları köy ve kırsal kesimlerde buldukları halı , halı türü dokumaları makine halısıyla takas etmiş, yurtdışı koleksiyoncularına satmışlardır. Bu sebeple, eski örnekleri yok olma aşamasına getirmişlerdir. Daha çok yakın tarih de dokunanlara rastlanılmaktadır (Çetin, 2011, s.62).

Horasan Yöresi Yastık Halıları

Yastık halılar, makat adı verilen, ahşap malzemeden yapılmış duvarla bitişik oturma alanının üzerinde kullanılmıştır. Makatların altı fazla eşyaya koyabilmek için boştur (Altaş, 2003, s.53).

Yörede geçmişte her evde bulunan el dokuma yastık halıları günümüzde yerini makine yastık halılarına bırakmıştır. Yerde duvara yaslama , seki üzerinde sırt yaslama, misafir ağırlama, yemek yerken oturma , çeyize götürme, çeyiz içine koyma gibi kullanım alanları mevcuttur. Artık nadir bulunan el dokuma yastık halılarının , içi boşaltılarak ya bohça içinde hatıra saklanmakta ya da duvara asılmaktadır. Yastık halılar yatay veya dikey tezgahlarda , kök boyayla boyanan yünlerle ve Gördes düğüm tekniği kullanılarak dokunmaktadır. Motifler halı motifleriyle aynı, genellikle geometrik ve bitkiselidir.

Horasan yastık halıları incelendiğinde kompozisyon, renk, biçim olarak zengin bir içeriğe sahiptir. Motifler göz, madalyon, penç, gibi bitkisel olarak kullanılmıştır.

Zeminde niş, köşe göbek kullanılmış, ya da zemin bölünerek motifler yerleştirilmiştir. Örnekler de bordürlü ya da bordürsüz direkt zemine geçiş görülmüştür. Bordürlerde su yolu, göz motifi, çengel motifi gibi motiflere yer verilmiştir.

Renk olarak incelediğimizde kırmızı, krem, sarı, turuncu, kahverengi, bordo, siyah, lacivert,

beyaz, gri, yeşil renkleri kullanılmıştır. Üslup olarak bitkisel ve geometrik motiflere yer verilmiştir. Kalite analizinde, ev sahibi izni dahilinde yapılamayan yastıklarda, analiz yapılan halı yastıklardaki, ip kalınlığı baz alınarak tahmini belirlenmiştir.

Motiflerin isimleri yöreye göre farklı adlandırılmaktadır. Örneğin; Erzurum yöresinde koçboynuzu motifi, Sivas yöresinde damga olarak kullanılmaktadır. Erzurum ve çevre yörelerde bulunan aşiretlerin, Sivas, Yozgat, Kırşehir'e yerleşmesi sonucu motiflerde çok benzerlik vardır (Deniz, 2011, s.67). Yöresel olarak örneklerle karşılaştırma Şekil 14'ten Şekil 31'e kadar yer verilmiştir.

Şekil 14

Horasan ilçesi 1 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 14'teki görselde ince bordürün çevrelediği, geniş zeminli bir halı yastık görülmektedir. Halı yastık çift nişli kompozisyonla oluşturulmuştur. Halı yastığın zemininde tam ortada büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içinde yeşil renklerle bir penç motifi ve ortasında göz motifi oluşturulmuştur. Yine madalyonun her iki ucuna penç motifi

yerleştirilmiştir. Niş üstlerinde ise bitkisel motifler bulunmaktadır. Renk olarak kırmızı, bordo, sarı, yeşil, krem, lacivert, siyah, turuncu, kahverengi tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 1 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Hasan Baba Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes

Düğümü Ölçü: 35x76

Kalite: 30x30 İplik Türü: Yün

Renkler: Kırmızı, bordo, sarı, yeşil, krem, lacivert, siyah, turuncu, kahverengi

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 15

Horasan ilçesi 2 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 15'te görülen yastık halıda ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği

görülmektedir. İnce bordür de bitkisel dal kullanılmıştır .Yastık halının zemini çift nişlidir. Niş üstlerinde koçboynuzlarından oluşan çarkıfelek motifi vardır. Yastık halının zemini, bordo renk üzerine büyük bir madalyon ile oluşturulmuştur. Madalyonun çevresi yeşil renk olup ortasında penç ve göz motifi bulunmaktadır. Madalyonun her iki ucuna da penç motifi yerleştirilmiştir. Renk olarak bordo, turuncu, yeşil, beyaz, gri, kahverengi tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 2 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Balabantas köyü

İnceleme Tarihi: 16/02/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü Ölçü: 42x88

Kalite: 30x30 İplik Türü: Yün

Renkler: Bordo, turuncu, yeşil, beyaz, gri, kahverengi

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 16

Horasan ilçesi 3 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 16’da görülen yastık halıda geniş bir bordürün zemini çevrelediği görülmektedir. Çakmak ve göz motifi, bordür boyunca sıralanmıştır. Yastık halının zemini üç ayrı bölüme ayrılmış ve her bölüme bir madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların içleri penç motifi ile doldurulurken, madalyon dışında ise yıldız motifleri görülmektedir. Oldukça dolgulu bir kompozisyonla oluşturulan bu yastık halıda bordo, kırmızı, turuncu, sarı, siyah , beyaz, yeşil, mavi gibi renkler tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 3 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Hasan Baba Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes

Düğümü Ölçü: 46x92

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Bordo, kırmızı, turuncu, sarı, siyah , beyaz, yeşil, mavi

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 17

Horasan ilçesi 4 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 17’de görülen yastık halıda iki bordürün zemini çevrelediği görülmektedir. Krem renk zeminli dış bordür, ince bir dal üzerine göz motifleriyle oluşturulmuştur. İç bordür de ise siyah zemin üzerine çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halının zemini çift nişli olup ortasında dışı pıtrak motifi ile çevrelenmiş büyük bir madalyon görülmektedir. Madalyonun içlerinde yine göz motifleri bulunmaktadır. Niş üstleri lacivert renk zeminli olup küçük geometrik gül motifleriyle doldurulmuştur. Renk olarak lacivert, bordo, turuncu, yeşil, gri, pembe, krem, sarı, kırmızı gibi tonlar tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 4 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes

Düğümü Ölçü: 37x75

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Lacivert, bordo, turuncu, yeşil, gri, pembe, krem, sarı, kırmızı

Tarhlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 18

Horasan İlçesi 5 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 18’de görülen yastık halıda ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordürde sıralı göz motifleri yer almıştır . Yastık halının zemini kırmızı olup, ortasında büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun tam ortasında penç motifi yerleştirilmiştir. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak geometrik motifler yerleştirilmiştir, bu motiflerin içinde yine penç motifleri kullanılmıştır. Yastık halı da turuncu, mavi, bordo, siyah, beyaz, krem gibi renkler tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 5 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 36x75

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Turuncu, mavi, bordo, siyah, beyaz, krem

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 19

Horasan ilçesi 6 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 19’da görülen yastık halıda alt ve üst kısımlarında görülen etek bölümünde göz motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halının zemininde ise gri renkli büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içi bitkisel dallarla süslenmiş göz ve penç motifleriyle

tamamlanmıştır. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak geometrik motifler yerleştirilmiştir. Renk olarak gri, sarı, turuncu, kırmızı, beyaz, siyah tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 6 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Camii kebir mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/07/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 44x72

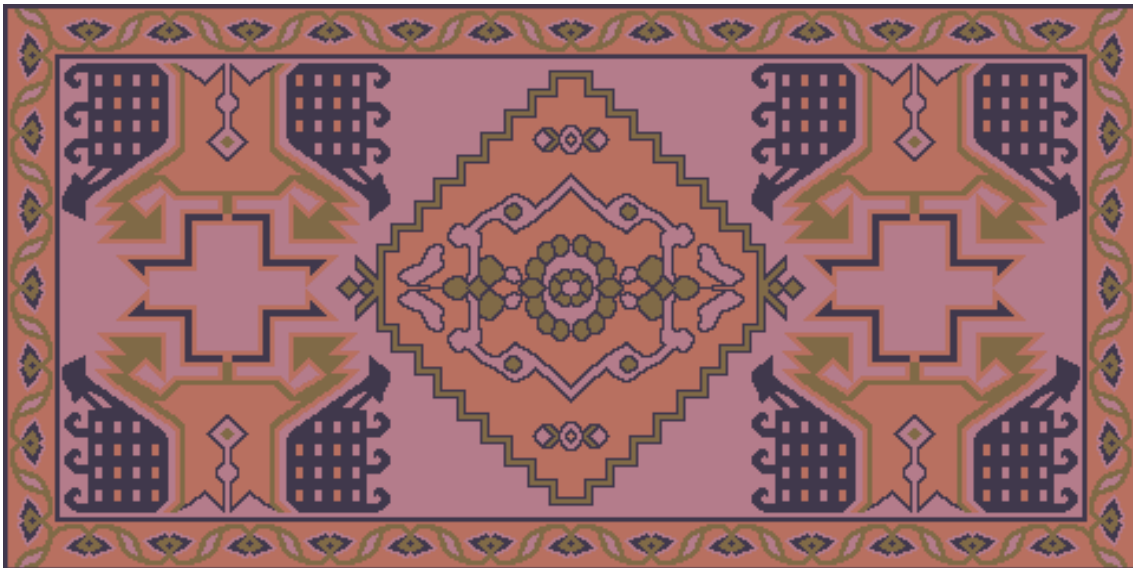
Kalite: 30x30 İplik Türü: Yün

Renkler : Gri, sarı, turuncu, kırmızı, beyaz, siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 20

Horasan İlçesi 7 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 20’de görülen yastık halıda ince bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordürde dal üzerinde penç motifi sıralanmıştır. Geniş zeminde kademeli olarak oluşturulan madalyonun içinde penç motifleri ve karşılıklı iki ucunda pıtrak kullanılmıştır. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak yerleştirilen geometrik motifler, bu motifin içinde baklava dilimli göz motifi, yanlarında kuş motifleri bulunmaktadır. Genel olarak pembe, turuncu, yeşil, lacivert tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 7 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Çiftlik köyü

İnceleme Tarihi: 23.11.2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü:54x89

Kalite: 30x30

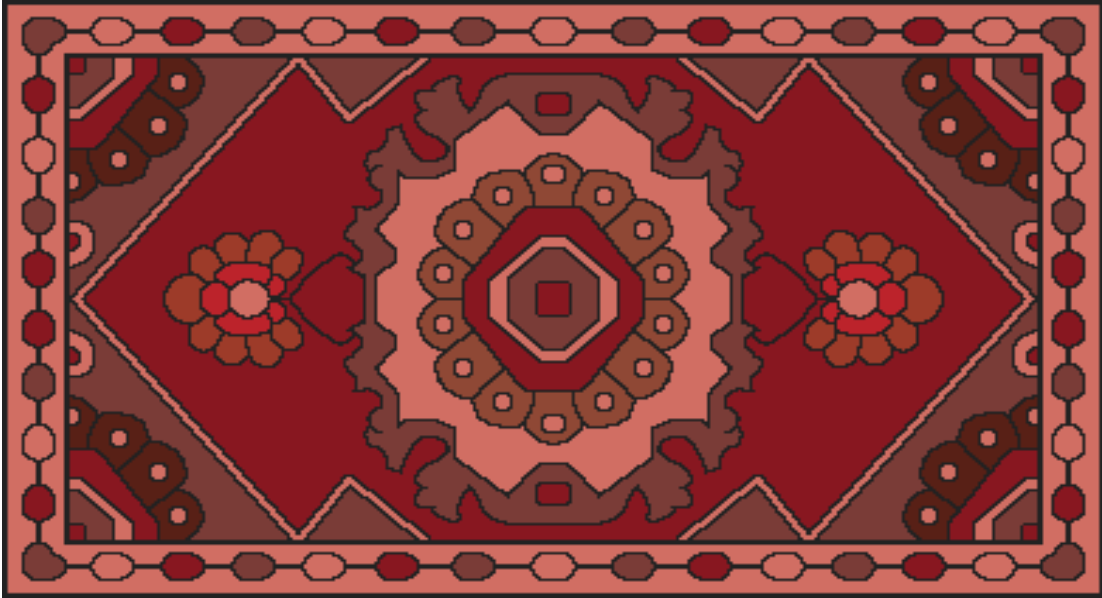
İplik Türü: Yün

Renkler: Pembe, turuncu, yeşil, lacivert

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 21

Horasan İlçesi 8 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 21’de görülen yastık halıda ince bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordür de bir dal üzerinde göz motifi vardır. Yastık halının zemini çift nişli olup ortasında büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasında penç ve göz motifi yerleştirilmiştir. Yine madalyonun her iki ucunda penç motifi vardır. Niş üstlerinde ise penç motifinin dörtte biri yerleştirilmiştir. Renk olarak kahverengi, bordo, krem, yeşil, turuncu, kırmızı tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 8 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Balabantaş Köyü

İnceleme Tarihi: 27.01.2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü:35x74

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kahverengi, bordo, krem, yeşil, turuncu, kırmızı.

Tarhlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 22

Horasan İlçesi 9 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 22’de görülen yastık halıda geniş bir bordürün zemini çevrelediği görülmektedir. Lacivert renk zeminli bordürü de kanca ve göz motifi doldurmuştur. Yastık halının zemini kırmızı renkli olup ortasında madalyon bulunmaktadır. Madalyonun her iki ucunda geometrik motifler yerleştirilmiştir. Madalyonun içinde ise bereket motifi bulunmaktadır. Renk olarak mavi, lacivert, siyah, bordo, sarı, krem tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 9 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Çiftlik köyü

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 44x92

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Mavi, lacivert, siyah, bordo, sarı, krem.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 23

Horasan İlçesi 10 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 23'te görülen yastık halıda bordo renk zemin üzerinde büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasında sarı renk zemin üzerine penç motifi yerleştirilmiştir. Madalyonun içinde yine simetrik olarak dört adet penç motifi kullanılmış, uç kısımlarında ise koç boynuzu motifine yer verilmiştir. Madalyonun dışında simetrik olarak dört adet geometrik motif bulunmaktadır. Renk olarak sarı, pembe, bordo, yeşil, beyaz, mor, krem, kahverengi

tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 10 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 36x75

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Sarı, pembe, bordo, yeşil, beyaz, mor, krem, kahverengi.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 24

Horasan İlçesi 11 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 24’de görülen yastık halıda büyük bir madalyonun orta zemini kapladığı görülmektedir. Madalyonun ortasında göz motifi bulunmaktadır. Madalyonun her iki ucuna yine göz motifi yerleştirilmiştir. Madalyonun dört tarafında simetrik olarak geometrik motifler bulunmaktadır. Genel olarak pembe, krem, kahverengi, siyah, sarı tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 11 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Bursa (Horasan’dan taşınmış)

İnceleme Tarihi: 28.01.2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 45x93

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Pembe, krem, kahverengi, siyah, sarı

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 25

Horasan İlçesi 12 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 25’de görülen yastık halıda çift nişli bir kompozisyon görülmektedir. Yastık halının eteklik kısımları motifsizdir. Orta zemine yerleştirilen madalyonun içi geometrik motiflerle doldurulmuştur. Madalyonun her iki ucuna lale motifi yerleştirilmiştir. Nişler, kademeli olup üstleri lacivert zemin üzerine geometrik hayat ağacı ile süslenmiştir. Renk olarak kırmızı, lacivert, beyaz, pembe, gri, bordo, siyah, sarı tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 12 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 38x71

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kırmızı, lacivert, beyaz, pembe, gri, bordo, siyah, sarı.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 26

Horasan İlçesi 13 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 26’da görülen yastık halıda oldukça yoğun motiflerle süslenmiş bir kompozisyon görülmektedir. Yastık halının çevresini dolduran bordürde bir dal üzerine bitkisel penç ve yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halı kompozisyonu çift nişlidir. Orta zemine yerleştirilen madalyonun içinde hayat ağacı motifi görülmektedir. Madalyonun her iki ucu penç motifleriyle tamamlanmıştır. Niş üstlerinde ise lacivert zemin üzerine göz motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halının sandık bölümünde yine bir dal üzerinde penç ,yaprak motifi ve göz motifleri görülmektedir. Renk olarak kahverengi, bordo, beyaz, lacivert, yeşil, krem, siyah tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 13 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Fatih Sultan Mehmet Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 39x83

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kahverengi, bordo, beyaz, lacivert, yeşil, krem, siyah

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 27

Horasan ilçesi 14 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 27.'de görülen yastık halıda büyük bir madalyonun orta zemini kapladığı görülmektedir. Yastık halının kompozisyonu çift nişlidir. Nişler kademeli olarak yerleştirilmiş ve üstlerinde dörtte bir olacak şekilde penç motifi kullanılmıştır. Madalyonun içi göz motifi ile doldurulmuş ve her iki ucu da bu motif ile tamamlanmıştır. Renk olarak yeşil, sarı, bordo, beyaz, turuncu, kahverengi, krem, siyah tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 14 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Habip Baba mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 38x90

Kalite: 30x30

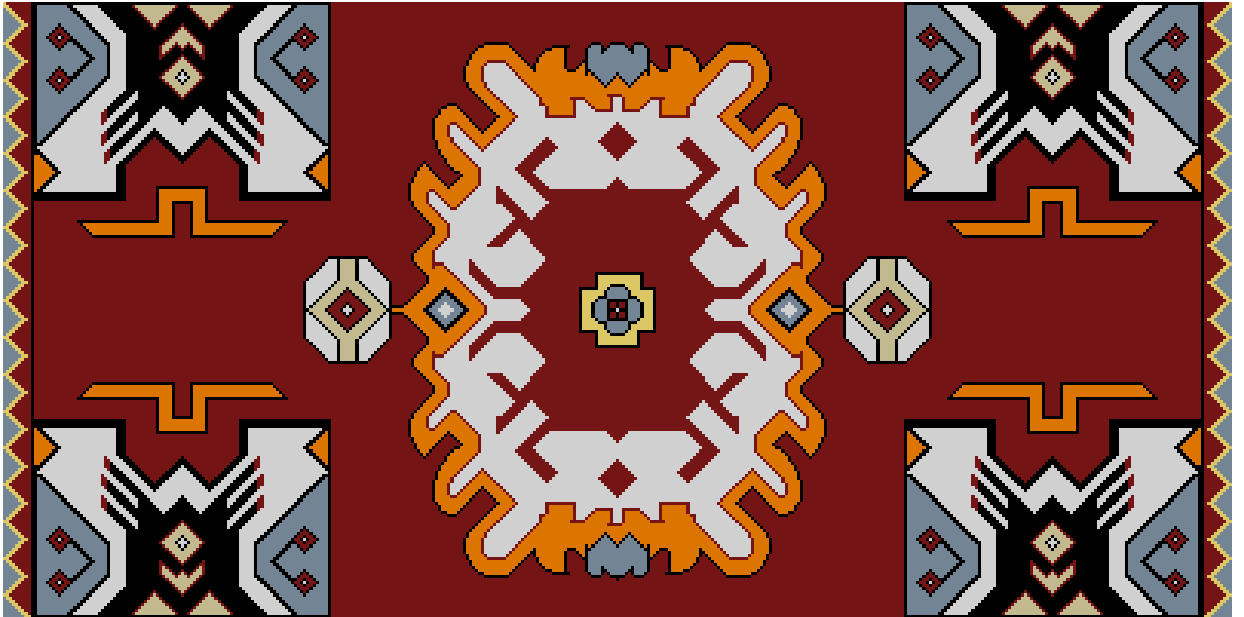
İplik Türü: Yün

Renkler: Yeşil, sarı, bordo, beyaz, turuncu, kahverengi, krem, siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 28

Horasan İlçesi 15 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 28.'de görülen yastık halıda büyük bir madalyonun orta zemini kapladığı görülmektedir. Madalyonun ortasında sarı renk zemin üzerine penç motifi, madalyon etrafına ise içten dışa katmanlı olarak pıtrak yerleştirilmiştir. Madalyonun her iki ucunda da göz motifi kullanılmıştır. Yastık halının eteklik kısımlarında zikzak motifi tercih edilmiştir. Madalyonun dört tarafında ise simetrik olarak geometrik motifler yerleştirilmiştir. Renk olarak bordo, turuncu, mavi, sarı, siyah, krem, kırmızı tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 15 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Cami kebir Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/03/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 51x97

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Bordo, turuncu, mavi, sarı, siyah, krem, kırmızı.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 29

Horasan İlçesi 16 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 29’da görülen yastık halıda ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordürün içi çizgilerle tamamlanmıştır. Halının orta zemini çift nişlidir. Niş üstleri göz motifiyle doldurulmuştur. Yastık halının orta zemininde büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortası turuncu renk zeminli olup tam ortasına pıtrak motifi yerleştirilmiştir. Renk olarak gri, kahverengi turuncu, mor, pembe, sarı, siyah tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 16 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Tahir Hoca

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 35x78

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Gri, kahverengi turuncu, mor, pembe, sarı. Siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 30

Horasan İlçesi 17 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 30'da görülen yastık halıda orta zemini kaplayan büyük bir madalyon görülmektedir. Madalyonun içi beyaz renk zeminli olup tam ortasında pıtrak motifi bulunmaktadır. Pıtrak motifinin etrafı koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir. Yine madalyonun içinde el motifi bulunmaktadır. Madalyonun her iki ucuna ise tarak motifi yerleştirilmiştir. Madalyonun dört tarafına ise simetrik olarak geometrik motifler yerleştirilmiş , yanlarına da sarı renkli kuş motifleri kullanılmıştır. Zeminin sol kısmında kurt ağzı motifine yer verilmiştir. Renk olarak kırmızı siyah beyaz ve sarı tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 17 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı
Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü
Ölçü: 49x87
Kalite: 30x30
İplik Türü: Yün
Renkler: Kırmızı siyah beyaz, sarı
Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 31

Horasan İlçesi 18 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 31.'de görülen yastık halıda sarı renk zeminli ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordür de bir dal üzerine göz motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halının orta zemini kırmızı renkli olup büyük bir madalyonla doldurulmuştur. Madalyonun tam ortasında siyah renk zemin üzerine yıldız motifi kullanılmıştır. Madalyonun her iki ucunda ise penç motifi bulunmaktadır. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak kahverengi zeminli geometrik motifler yerleştirilmiş, onların içine de yine göz motifi kullanılmıştır. Yastık halının orta zemininin dört köşesinde ise beyaz renkli yarım penç motifleri bulunmaktadır. Renk olarak kırmızı, kahverengi, siyah, krem, sarı, pembe tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 18 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Tahir Hoca

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 38x77

Kalite: 30x30

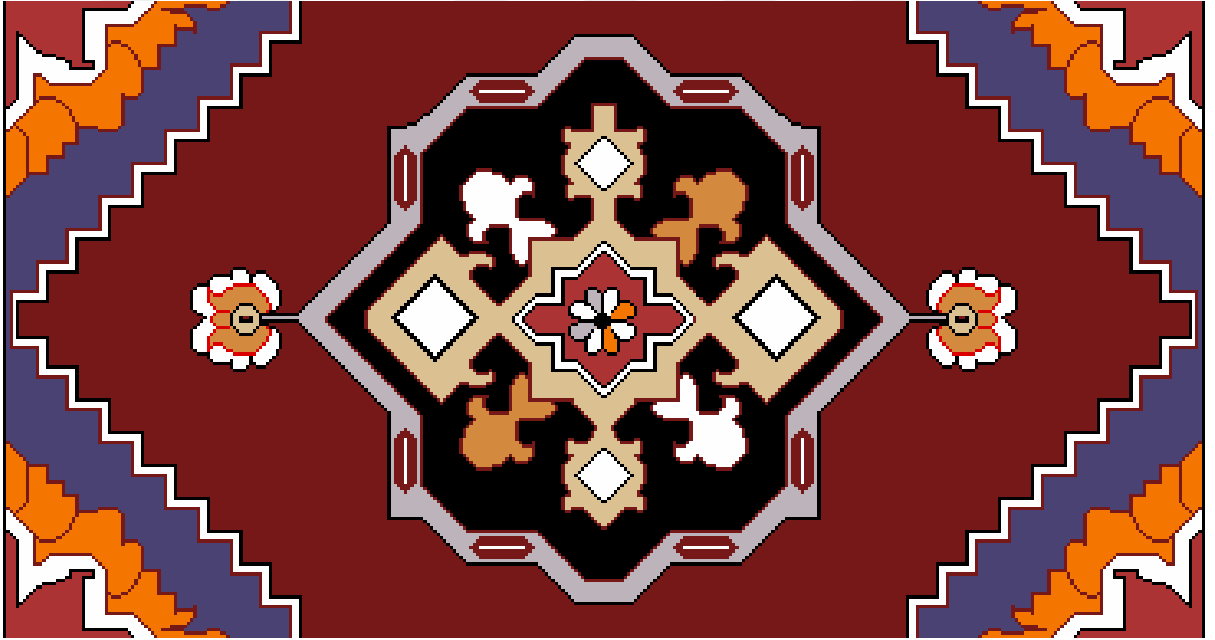
İplik Türü: Yün

Renkler: Kırmızı, kahverengi, siyah, krem, sarı, pembe

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 32

Horasan ilçesi 19 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 32.'de görülen yastık halıda çift nişli bir kompozisyon görülmektedir. Nişler kademeli olarak oluşturulmuş ve üstlerinde yarım penç motifleri kullanılmıştır. Yastık halının orta zeminin de büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içinde penç motifleri ve göz motifleri kullanılmıştır. Yine madalyonun her iki ucuna ise hatai motifleri yerleştirilmiştir. Renk olarak kırmızı, sarı, krem, lacivert, mor, beyaz siyah, tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 19 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Camii Kebir Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/03/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 41x83

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kırmızı, sarı, krem, lacivert, mor, beyaz siyah.

Tarhlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 33

Horasan İlçesi 20 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 33.'de görülen yastık halı kompozisyonunda ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. İnce bordür de kırmızı ve beyaz renkli zikzak motifleri bordür boyunca sıralanmıştır. Halının zemininde bir madalyon görülmektedir. Madalyonun içinde sarı renk zemin üzerine penç motifi yerleştirilmiştir. Dört tarafına ise simetrik olarak yerleştirilen geometrik motiflerin içinde koçboynuzu motifi bulunmaktadır. Renk olarak sarı, bordo, lacivert, krem, kırmızı, kahverengi, mavi tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 20 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Tahir Hoca

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 36x74

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Sarı, bordo, lacivert, krem, kırmızı, kahverengi, mavi.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 34

Horasan ilçesi 21 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 34.'de görülen yastık halı kompozisyonu oldukça motiflerle doldurulmuştur. İki ince bordür zemini çevrelemiştir. İnce bordür de bir dal üzerine göz motifleri yerleştirilmiştir. Halının orta zemini ise bordo renkli olup üzerine üç adet madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonlar göz motifleri ile doldurulmuştur. Madalyon dışında kalan boşluklara ise yıldız motifleri yerleştirilmiştir. Renk olarak turuncu, bordo, sarı, beyaz, siyah, mavi, tercih edilmiştir.

Horasan ilçesi 21 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Habip Baba mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 43x89

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Turuncu, bordo, sarı, beyaz, siyah, mavi.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 35

Horasan İlçesi 22 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 35’de görülen yastık halıda iki bordürün zemini çevrelediği görülmektedir. Bordürde çakmak motifleri üst üste sıralanmıştır. Yastık halının orta zemininde ise üç adet madalyon üst üste konulmuştur. Madalyonların içi göz motifleri ile doldurulmuştur. Madalyonların dışında yine geometrik göz motifleri bulunmaktadır. Renk olarak bordo, turuncu, beyaz, siyah, sarı, yeşil, kahverengi tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 22 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Habip Baba Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 44x90

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Bordo, turuncu, beyaz, siyah, sarı, yeşil, kahverengi.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 36

Horasan İlçesi 23 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 36.'da görülen yastık halıda bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. Bordürün sağ ve sol kısımları yıldız motifiyle doldurulurken yan tarafları bir dal üzerinde göz motifleri ile tamamlanmıştır. Yastık halının orta zemininde iki adet madalyon bulunmaktadır. Madalyonların içinde ise damga motifi kullanılmıştır. Damga motifinin içinde yıldız motifi görülmektedir. Renk olarak turuncu, kahverengi, krem ,pembe, bordo, siyah tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 23 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Çiftlik köyü

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 35x69

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Turuncu, kahverengi, krem ,pembe, bordo, siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 37

Horasan İlçesi 24 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 37’de görülen yastık halıda kırmızı renk zemin üzerine krem renkli bir madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun ortasında göz motifi bulunmaktadır. Yastık halının eteklik kısımlarında zikzak motifi görülmektedir. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak yerleştirilen geometrik motiflerin içinde koçboynuzu motifi bulunmaktadır. Renk olarak mavi, beyaz, krem, kırmızı, kahverengi tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 24 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 39x79

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler:

Tarhlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 38

Horasan İlçesi 25 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 38.'de görülen yastık halıda zemini geniş bir bordürün çevrelediği görülmektedir. Bordürün içinde siyah ve sarı renklerle oluşturulmuş göz motifleri üst üste sıralanmıştır. Yastık halının zemini kırmızı renkli olup iki adet bitişik madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun içinde ve dışında herhangi bir motif kullanılmamıştır. Sade bir tasarımdan oluşan bu yastık halıda genel olarak siyah, sarı, turuncu, kırmızı renk tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 25 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Camii kebir mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/03/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 44x89

Kalite: 30x30

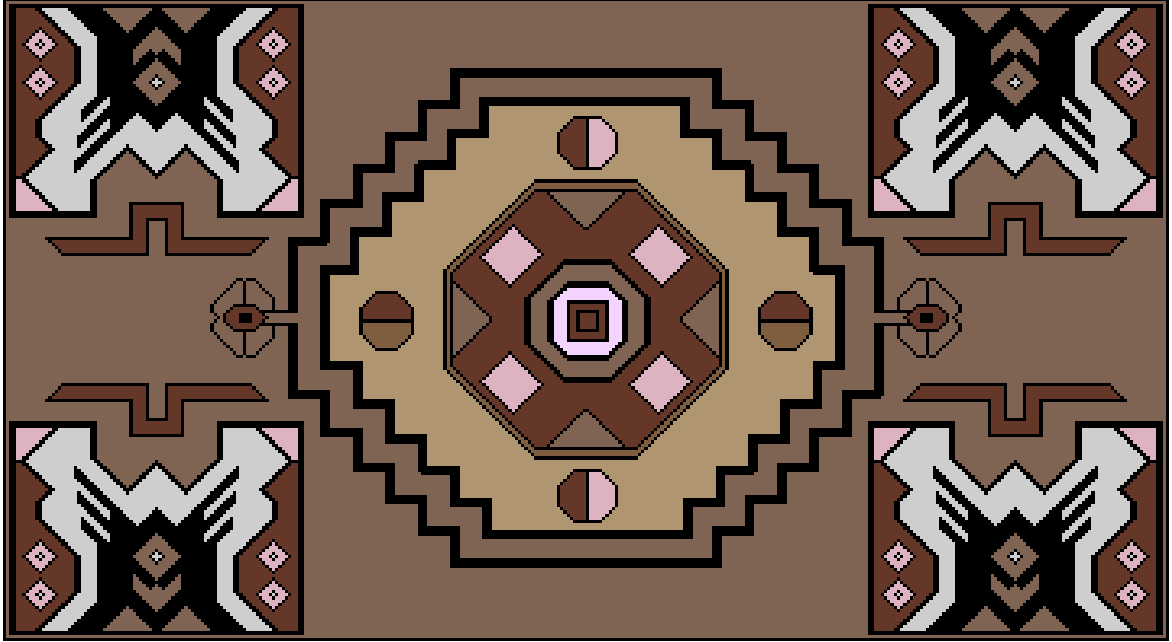
İplik Türü: Yün

Renkler: siyah, sarı, turuncu, kırmızı.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 39

Horasan İlçesi 26 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 39.'da görülen yastık halıda kahverengi zemin üzerine bir madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun tam ortasında göz motifi ,iki ucuna da penç motifi kullanılmıştır. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak yerleştirilen geometrik motiflerin içinde göz motifi bulunmaktadır. Genel olarak kahverengi, siyah, beyaz, pembe sarı tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 26 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Fatih Sultan Mehmet Mahallesi

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 39x75

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kahverengi, siyah, beyaz, sarı, pembe.

Tarhlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 40

Horasan İlçesi 27 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 40.'da görülen yastık halı kompozisyonu oldukça motiflerle doldurulmuştur. Yastık halının eteklik kısımlarında hayat ağacı motifleri yan yana sıralanmıştır. Zemini çevreleyen ince bordür de ise bir dal üzerine göz motifleri yerleştirilmiştir. Yastık halının orta zemini ise bir madalyonla süslenmiştir. Madalyonun tam ortasında ise göz motifi bulunmaktadır. Madalyonun etrafında simetrik olarak dört adet geometrik motif yerleştirilmiş ve yastık halının zemin köşelerinde dört kare içinde göz motifi kullanılmıştır. Genel olarak Sarı, kahverengi, turuncu, beyaz, kırmızı, yeşil, bordo renk tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 27 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 35x70

Kalite: 30x30

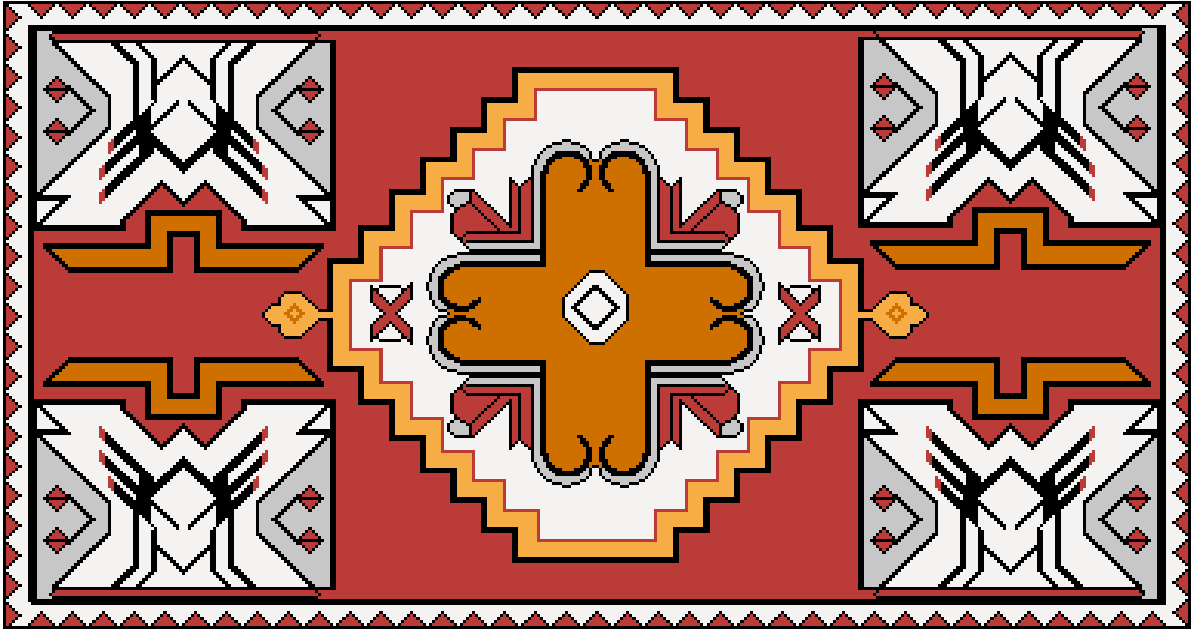
İplik Türü: Yün

Renkler: Sarı, kahverengi, turuncu, beyaz, kırmızı, yeşil, bordo.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 41

Horasan İlçesi 28 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 41’de görülen yastık halıda içi zigzag olan ince bir bordürün geniş zemini çevrelediği görülmektedir. Yastık halının zemini kırmızı renkli olup ortasında büyük bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun tam ortasında göz motifi yerleştirilmiştir. Diğer tarafları koçboynuzu motifi ile doldurulmuştur. Madalyonun dört tarafına simetrik olarak yerleştirilen geometrik motiflerin içlerinde yine göz motifi bulunmaktadır. Yastık halı da turuncu, sarı, beyaz, kırmızı, gri, siyah gibi renkler tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 28 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Şerefiye Mahallesi

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 42x83

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler : Turuncu, sarı, beyaz, kırmızı, gri, siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 42

Horasan İlçesi 29 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 42.'de görülen yastık halıda çift nişli bir kompozisyon görülmektedir. Zemini çevreleyen ince bordürde küpe motifi kullanılmıştır. Sandık bölümünde göz motifleri, eteklik kısımlarında ise geometrik hayat ağacı motifleri sıralanmıştır. Niş üstlerinde bir büyük ve iki küçük göz motifi yerleştirilmiştir. Yastık halının orta zemininde büyük bir madalyon yerleştirilmiş madalyonun içi geometrik forumlar ve göz motifleriyle doldurulmuştur. Renk olarak mavi, bordo, siyah, beyaz, kahverengi, turuncu tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 29 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Balabantaş köyü

İnceleme Tarihi: 16.02.2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 41x90

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Mavi, bordo, siyah, beyaz, Kahverengi, turuncu.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 43

Horasan İlçesi 30 Nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 43'te zemini çerçeveleyen kalın bordür içinde geometrik eştirilmiş hatai ve madalyan içerisinde göz motifi kullanılmıştır. Çift niş olan zeminde iki madalyon birleşme noktalarında penç bulunmaktadır. Madalyon en içte, penç ve iki tarafında küçük hayat ağacı bulunmaktadır. Niş üstlerinde göz motifi kullanılmıştır, renk olarak mavi, bordo, krem, kahverengi, beyaz, siyah kullanılmıştır.

Horasan İlçesi 30 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Çiftlik Köyü

İnceleme Tarihi: 23/11/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 34x73

Kalite: 30x30

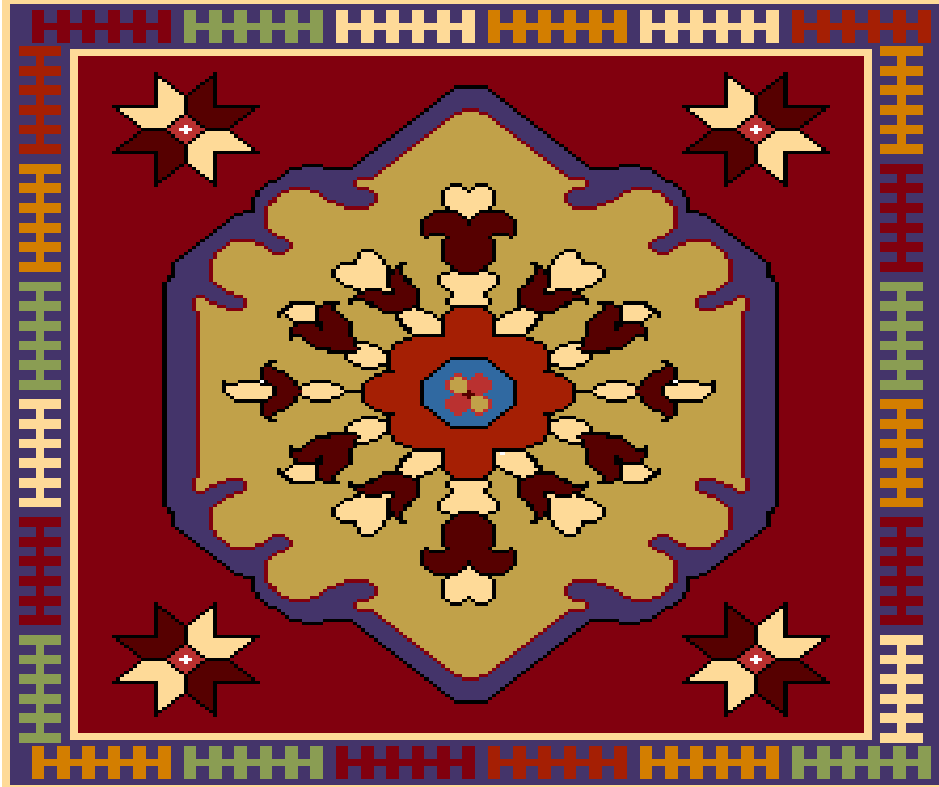
İplik Türü: Yün

Renkler: Mavi, bordo, krem, kahverengi, beyaz, siyah.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 44

Horasan ilçesi 31 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 44.'de zemin ortasında büyük ve tek madalyan bulunmaktadır, içinde bitkisel motif kullanılmış, ortasında penç bulunmaktadır. Madalyonun çapraz dört köşesinde yıldız motifi ortası göz motifidir. Bordur ince ve tekdir. Renkli sıralı, el parmak motifi kullanılmıştır. Kırmızı, bordo, beyaz, sarı, mor, mavi, krem, yeşil renkleri tercih edilmiştir.

Horasan İlçesi 31 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Recep Tayyip Erdoğan Mahallesi

İnceleme Tarihi: 27/01/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 40x40

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Kırmızı, bordo, beyaz, sarı, mor, mavi, krem, yeşil.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Şekil 45

Horasan ilçesi 32 nolu Yastık Halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 45.'de üç parçaya bölünmüş zeminde geometrik üç madalyon bulunmaktadır. Ortadaki yıldız şeklinde içlerinde göz motifi vardır. Yıldızların köşelerine hatailer yerleştirilmiştir. Siyah zemin üstüne göz motifi kullanılmıştır. Sağ ve sol madalyon bitkisel geometrik olarak kullanılmış penç, göz ve küpe motiflerine yer verilmiştir. Halıyı çevreleyen üç bordür kullanılmıştır, İlk bordür ince ve bitkisel dallarla süslenmiştir. Gonca motifleri bulunmaktadır. İkinci bordür kalın olup, yıldız ve geometrik motiflere yer verilmiştir. En dışta kalan ince bordürde zigzag şeklinde geometrik dal kullanılmış göz motifler dalların arasında kullanılmıştır. Renk yönünden zengin olan halı yastıkta bordo, sarı, kahverengi, beyaz, siyah., turuncu, yeşil, gri kullanılmıştır.

Horasan ilçesi 32 Nolu Yastık Halı

Bulunduğu Yer: Camii kebir

İnceleme Tarihi: 27/03/2023

Dokuma Tekniği: Halı

Düğüm Çeşidi: Gördes Düğümü

Ölçü: 43x88

Kalite: 30x30

İplik Türü: Yün

Renkler: Bordo, sarı, kahverengi, beyaz, siyah., turuncu, yeşil, gri.

Tarihlendirme: XX. yüzyıl

Değerlendirme ve Karşılaştırma

Horasan yastık halıları incelendiğinde kompozisyon, renk, biçim olarak zengin bir içeriğe sahiptir. Örneklerde açık ve kapalı kompozisyonlar kullanılmıştır. Motiflerde göz, madalyon, penç, bitkisel ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Zeminde niş, köşe göbek olarak ya da zemin bölünerek motifler yerleştirilmiştir. Bordürlü ve bordürsüz zeminden oluşan örneklerle rastlanılmıştır. Halılarda kullanılan 3-5tane üst üste bordür yerine, zemin ön planda ve az sayıda bordür kullanılmamaktadır. Bordürlerde su yolu, göz motifi, çengel motifi gibi motiflere yer verilmiştir.

Renk olarak incelediğimizde kırmızı, krem, sarı, turuncu, kahverengi, bordo, siyah, lacivert, beyaz, gri, yeşil renkleri kullanılmıştır. Genellikle bordo renk zemin kullanılmaması kiri göstermediği içindir. Üslup olarak bitkisel ve geometrik motiflere yer verilmiştir. Motiflerin isimleri yöreye göre farklı adlandırılmaktadır. Örneğin; Erzurum yöresinde koçboynuzu motifi, Sivas yöresinde damga olarak kullanılmaktadır. Yöresel olarak örneklerle karşılaştırma Şekil 15'ten Şekil 24'e kadar yer verilmiştir.

Şekil 46

Horasan yastık halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 47

Adıyaman yastık halı

(Yıldırım, 2021, s. 80)

Şekil 46. ve Şekil 47.'de Horasan ve Adıyaman yastık halıları karşılaştırıldığında ikisinde de bordür ve geniş zemin kullanılmıştır. Zemin Horasan yöresinde nişli Adıyaman yöresinde nişsizdir. İki yörede bitkisel motifler bulunmaktadır. Horasan yöresinde göz, penç motifine yer verilirken Adıyaman yöresinde kurt izi ve pıtrak motifine yer verilmiştir. İki yörede de madalyon dikkat çekmektedir. Renk olarak kırmızı, beyaz, sarı ortak, siyah ise Adıyaman yöre yastığında kullanılmıştır.

Şekil 48

Horasan yastık halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 49

Kars yastık halı

(Elver & Soysaldı, 2021).

Şekil 48. ve Şekil 49.'da Horasan ve Kars yöresi halı yastıkları karşılaştırılınca geniş bordür, geniş zemin benzerliği görülmektedir. Horasan yöresinde zemin üç ayrı bölüme ince şeritlerle ayrılırken, Kars yöresinde iki büyük motifin şeritsiz, parçalara ayrılmadan kullanıldığı görülmektedir. Zemine büyük motif kullanma benzerliği aslında yörenin birbirine yakınlığı ile kültür alışverişi yapıldığı, benzer kompozisyonlar içerdiğini göstermektedir. Renk olarak Horasan yöresinde zemine kırmızı, Kars yöresinde ise zemine kahverengi kullanılmıştır. Turuncu, sarı, krem ortak renk olarak kullanılmıştır.

Şekil 50

Horasan yastık halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 51

Kayseri yastık halı

(Şahin & Genç, 2023)

Şekil 50. ve Şekil 51.'de Horasan ve Kayseri yöresi karşılaştırmasında kompozisyon benzerliği dikkat çekmektedir. İki yöre bordüründe de dal ve üzeri yaprak, aralarda da penç hâkim olarak bitkisel süsleme yapılmıştır. İki yörede de zemin kısmı çift taraf nişli olup her iki tarafında sandık bölümü, merdiven şemalı kullanılmıştır. Aslında yörelerde farklılık çok azdır. Horasan yöresinde orta madalyon içinde kullanılan hayat ağacı Kayseri yöresinde kullanılmamıştır. Horasan yöresinde madalyon uçlarında kullanılan penç motifi Kayseri yöresinde yerini gonca motifine bırakmıştır. Farklı olarak madalyon ortasında baklava dilimi Kayseri yöresinde kullanılmıştır. Madalyon içi iki yörede de bitkisel bezeme ile süslenmiş, renk olarak kırmızı, lacivert, sarı, turuncu hakimdir.

Şekil 52

Horasan yastık halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 53

Malatya yastık halı

(Aral, 2013)

Şekil 52. ve Şekil 53.'de Horasan yöresi ile Malatya yöresi yastık halılarını incelediğimizde ikisinde de bordürsüz zemine geçiş yapılmıştır. Malatya yöresi zemininde altıgen form kullanılırken Horasan yöresinde sekizgen forma yer verilmiştir. İki formunda baklava dilim tepeliği bulunmaktadır. Horasan yöresinde ayrıca köşelerde kartal ve küpe motifine kullanılırken Malatya yöresinde köşe boş zemindir. Horasan yöresindeki sekizgen formun içinde büyük penç, Malatya yöresinde ise ters simetrik koçboynuzu yer almaktadır. Renk olarak Horasan yöresinde kırmızı, krem, bordo, siyah ve turuncu renkleri tercih edilirken, Malatya yöresinde siyah, yeşil, bordo, gri renkler tercih edilmiştir.

Şekil 54

Horasan yastık halı

(Beydoğan, 2024)

Şekil 55

Ağrı yastık halı

(Ağar, 2022)

Şekil 54. ve Şekil 55'te bulunan Horasan ile Ağrı yöresi Yastık halılarını incelediğimizde nişli kompozisyon kullandıkları görülmektedir. Horasan yöresinde sekizgen formunda ve iki ucunda tepelik bulunmaktadır. Ağrı yöre yastık halısında altıgen formda iki ucu dörtgen form bulunmaktadır. Göz motifi, Horasan yöresinde niş kısmında kullanılırken, Ağrı yöresinde madalyon dışında kalan zemin de kullanılmıştır. Ağrı yöresinde kancalı damga motifi, akrep motifine yer verilirken Horasan yöresi yastık halısında pıtrak motifine yer verilmiştir. Horasan yöresi yastık halısında turuncu, sarı, yeşil renkler tercih edilirken Ağrı yöresi yastık halısında kırmızı, turuncu, siyah, sarı, kahverengi tercih edilmiştir.

Şekil 56

Yozgat ve Horasan yöresi karşılaştırması

(Soysaldı, 2012)

(Beydoğan, 2024)

Yozgat ve Horasan yöresini karşılaştırdığımızda kompozisyonun aynı olduğu görülmektedir. Halı yastıklarda geometrik madalyon orta zeminde, dört köşede ise kartal motifi kullanılmıştır. Ortak renk olarak kırmızı kullanımı dikkat çekmektedir. Farklı olarak Yozgat yöresinde kartal motifi yanında göz motifi bitkisel dal da kullanılmıştır. Horasan halı yastık daha geometrik motifler kullanılırken, Yozgat halı yastık motifleri bitkisele evrilmiştir.

Horasan halı yastık da kırmızı, mavi, beyaz, kahverengi, sarı renkleri kullanılmış, Yozgat halı yastık da ise kırmızı, pembe, yeşil, beyaz renkleri hakimdir.

Şekil 57

Iğdır ve Horasan yöresi karşılaştırması

(Çetin & Karta, 2017)

(Beydoğan, 2024)

Iğdır ve Horasan halı yastık kompozisyonu geometrik süslemedir. Horasan Halı yastık madalyan içi ve dışı boşken, Yozgat halı yastık da baklava dilimi, dışı ise göz motifleri ile bezemiştir, Horasan halı yastık kırmızı zeminli iken kahverengi zemin üstüne siyah kontürle motifler kullanılmıştır. İki örnekte de madalyon uçlarında el motifi dış yüzeylerine kullanılmıştır. Yozgat halı yastığında siyah, kırmızı, kahverengi, turuncu, beyaz hakimken Horasan halı yastığında renk seçeneği daha az kırmızı, sarı, siyah hakimdir.

Şekil 58

Sarıkamış ve Horasan yöresi karşılaştırması

(Özkara, 2011)

(Beydoğan, 2024)

Sarıkamış ve Horasan halı yastığında ortada büyük madalyon uçları bitkisel olarak kullanılmıştır. Dört köşe niş içleri bitkisel, Sarıkamış yöresinde penç motifi, Horasan halı yastık da geometrik gül motifi kullanılmıştır. Benzerlik olarak orta zeminde kırmızı renk kullanılmıştır. Bordürleri zigzag dal kullanılırken, Horasan yöresindeki dallar arasına göz motifi yerleştirilmiştir. Horasan yöresinde iki bordür kullanılmış bitkisel bezeme yapılmıştır. Aynı halı yastık da lacivert, sarı, siyah, kırmızı, turuncu, krem rengi kullanılırken, Sarıkamış yöresinde, turuncu, yeşil, beyaz, sarı renkleri kullanılmıştır.

Horasan Yastık Halı Görselleri Örneklerinde Kullanılan Motif Anlamları

Motif karşılıklı anlaşılma aracılığı eden simgelerdir. Motifler kültürleri, inançları, yaşanan coğrafyayı, duyguları yansıtır (MEB, Megep, 2011, s.3).

Göz motifi: Dokumalarda sık sık kullanılan motif nazar anlamı taşımış insan gözünün verdiği zararı önleme amacı ile yapılmıştır (Erbek, 2002, s.25).

Madalyon: Daire, çokgen veya elips biçimli bir çerçeve içinde yer alan beti ya da süslemeden oluşan bezeme ögesi (Sanat Sözlüğü, 2012).

Penç: Çiçeğin üstten görünüş biçimlerinin tam stilize edilip çizilmiş biçimine denir. Motifin ortasında bulunan küçük yuvarlak göbek kısmı çiçeğin sapa bağlandığı yerdir (Karaca, 2021, s.787).

Gonca: Tam açılmamış bir çiçeğin boyuna kesitinin tezhip üslûbunda işlenmiş halidir. Basit ve küçük motif olduğu gibi motifte taç ve çanak yapraklar belirgindir (“Tezhipte kullanılan motifler”, (t.y.).

Suyolu motifi: Su insanlar için en önemli maddelerden biridir. Kurak bölgelerdeki sanat eserlerinde çoğunlukla kullanılmıştır. Beslenmeyi temsil eder (Erbek, 2002, s. 20).

Çengel motifi: Nazarla ilgilidir. Kem gözden koruduğuna inanılır (Erbek, 2002, s. 28).

Koçboynuzu: Bereket, kahramanlık, güç ve erkeklik sembolize eder (Erbek, 2002, s.25).

Lale Motifi: Cenneti ve aşkı temsil eder (Deniz, 2019, s. 32).

Sandık: Çeyizi, evliliği ve çocuk isteğini ifade eder (Erbek, 2002, s.25).

Pıtrak: Nazardan korunmak için kullanılır, bereketi de temsil eder.

Hayat Ağacı: Öldükten sonra yaşamı ifade eder (Erbek, 2002, s.36).

Kartal: Çevikliği ve kuvveti temsil eder (Erbek, 2002, s.42).

Küpe: Genç kızların ailesine evlenme isteğini belirtmede kullanılan motiftir (Erbek, 2002, s. 14).

SONUÇ

Asırlardır süregelen dokuma sanatımız, kültürümüzün bir parçası olarak bizi temsil etmektedir. Ne yazık ki el dokuma yastık halılarımız, makine dokumalarının yaygınlaşmasıyla kaybolmaya yüz tutmuştur. Türklerle özdeşleşen halı dokuma kültürü, dünya genelinde yayılmış ve duygularımızı motiflerle ifade edilmiştir. Türkiye el dokuma sanatında önemli bir yere sahip olmasına rağmen, bu kültürel mirasımız zorlu bir süreçten geçmektedir.

Dokuyucunun hissiyatını bize anlatan halı sanatı geçmişte bir nevi mektup görevi görmüştür. Halı dokuyan birinin yanından yılan geçse doğaçlama olarak yılan motifi yapmaktaydılar. Günümüzde kullanılan sayısal verilerle dokunulan halı, geçmişte gelişigüzel yapılan motiflerin dokuyucunun üstün yeteneğine bizi şahit etmiştir. El dokumalarında bulunan desen, motif ve kompozisyonlar dokundukları zamanın, mekânın ve aynı zamanda da dokuyan kişinin psikolojik durumunu, çevrenin etnik yapısını ve toplumun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı, desen veya motifler geçmişten geleceğe ışık tutan birer ayna misali kültürel miras ve katalog niteliğini taşımaktadırlar. El dokumaları bir kültürün geleneklerini, inançlarını, ekonomik ve coğrafi özelliklerini, yaşam biçimlerini sembolleştiren önemli birer mirastır.

Geçmişten beri günümüze kadar gelen süreçte geleneksel bir önem kazanan halılardaki motifler, aynı zamanda günümüzde yörelerin diğer geleneksel el sanatlarında da kullanılmaktadır. Kültür, halı için inanılmaz bir kaynak; halı da kültür için vazgeçilmez bir üründür. Ne yazık ki, makineleşme ile kültürümüz yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış ve bu sanatı geleceğe aktarmakta zorluk çekmekteyiz. Araştırma sırasında yöredeki el dokuması yastık halıların çoğunun odaları süslemek yerine hatıra olarak sandıklara kaldırıldığı görülmüştür. Elimizde bulunan az sayıdaki yastık halılar ise unutulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Yörenin hayvancılıkla uğraşması ,bu sanatın devamı için önemli faktördür. Ticari açıdan da bölgeyi kalkındıracağı için kapatılan halı atölyeleri yeniden faaliyete geçirilmelidir. Toplumsal kültürümüzün parçası olan bu sanat tekrar hayata kazandırılmalıdır.

Devlet desteği ile köylere tezgahlar kurulmalı ve halk, bu sanatla geçimini sağlarken aynı zamanda sanatı nesilden nesile aktarılmalıdır. Mobilya sektörüne geçiş olduğu için çağa entegre ederek kullanımı sağlanmalı, örneğin koltuk takımı üzerine el dokuma halı yastık dekor olarak konulmalıdır. Bölge bazlı iplik fabrikaları kurulup, geçmişteki gibi doğal boyama yöntemleri ile devam edilmelidir., Bu sayede daha canlı ve dayanıklı renkler elde edilebilir.

Kaybolmuş geleneğimiz olan çeyize konulan yastık halılar, çeyiz satan dükkanlarda yerini almalıdır.

Dokuma yapılan yerlerde halı yastıklar daha modern şekilde dokutulup, farklı kullanım alanları oluşturularak tekrar topluma kazandırılmalıdır.

Çağımızda özellikle bebekler için organik, doğal malzemeler kullanılmaya çok önem verilmektedir. Bebek beşiklerine bebeğin düşmemesi için dekor amaçlı kullanım sağlanmalı ayrıca de doğal yün ve doğal boyayla boyandığı için teşvik edilmelidir.

Bu çalışma ile yörede bulunan yastık halıların belgelenmesi sağlanmış ve doküman eksikliği giderilmiştir.

KAYNAKÇA

- “Gaziantep kilimleri” (2023, 2 Mart). *Style of Mimesis*. <https://www.styleofmimesis.com/2023/02/gaziantep-kilimeri-1.html> (Erişim Tarihi: 15.02.2024)
- “Halıcılıkla ilgili tanım teknikleri” (2016, 3 Mart). *Halıköy*. <https://halikoy.com/halicilikla-ilgili-tanim-teknikleri/> (Erişim Tarihi: 07.05.2024)
- “Horasan'da halı atölyesi, kadınlara umut kapısı oldu”. (2012, 28 Ocak). *Haberler*. <https://www.haberler.com/yerel/horasan-da-hali-atolyesi-kadinlara-umut-kapisi-3309458-haberi/> (Erişim Tarihi: 27.07.2023)
- “Tezhipte kullanılan motifler”. (t.y.) [Blog yazısı]. <https://20160902068blog.wordpress.com/tezhip-2/tezhipte-kullanilan-motifler/> (Erişim Tarihi: 30.07.2023)
- Acar, B. (1982). *Kilim-cicim-zili-sumak Türk düz dokuma yaygıları*. Eren Yayınları.
- Akar, A., & Keskiner, C. (1978). *Türk süsleme sanatlarında desen ve motif*. Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları 2.
- Akpınarlı, H. F., & Üner, İ. (2017). İç Anadolu bölgesi halılarında görülen figüratif sembol ve motifler. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 10 (20), S.631-637.,
- Aksoy, M. (2008). *Kültür sosyolojisi açısından halı-kilim sanatı ve etnografik eserlerdeki damgaların dili*. 38. ICANAS Kongresi Maddi Kültür Bildirileri içinde (ss.75-103), Cilt I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Alkan, Ö. (2017). Erzurum horasan ilçesi keramiklerinin değerlendirilmesi. *Kafdağı*, 2 (2), 74-96
- Altaş, N. T. (2003). *Büyükçay Vadisi'ndeki yerleşmelerin beşeri ve iktisadi coğrafyası*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Anmaç, E. (2004). *Tekstilde Kullanılan Lifler Özellikleri ve Kullanım Alanları*. Dokuz Eylül Yayınları.
- Anonim. (1968). *İlimiz Erzurum*. Özgül Yayınları.
- Arslan, S. & Çinko, L. (2018) Türk halı sanatının gelişimi çerçevesinde halı ticaretinin Türkiye ekonomisindeki boyutu. *GOP. Ü. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (2), s. 206- 213
- Aslanapa, O. (1972). *Türk Halı Sanatı, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat hizmetleri*, Binbirdirek Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi.
- Aslanapa, O. (1993). *Türk Sanatı El Kitabı*, İnkılap Kitap Evi.
- Aslanapa, O. (1997). Türk halı sanatının tarihi gelişmesi. *Arış Dergisi*, (3), 18- 27.
- Aslanapa, O. (2005). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Kitap Evi.
- Atlas Big, (2024). *Erzurum-Horasan*. <https://atlasbig.com.tr/images/erzurum-horasan.png> (Erişim Tarihi: 27.07.2023)
- Aydemir, İ. (2002). *Bir Vakitler Erzurum*. Dergâh Yayınları.
- Aytaç A. (2006). Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı. Anka Basım Yayın Ltd. Şti.
- Azizi, Ş. & Karavar, G. (2022). Muş Malazgirt yöresi yastık halıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (124), 255-276.
- Balcı, N. (2012). Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler. *Arış Dergisi* (8), 38-

51. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.38>

- Berkli, Y. (2007). *Erzurum ve Erzincan çevresinde görülen koyun, koç ve at biçimli mezar taşları ve sanat tarihindeki yeri*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Berkli, Y. (2011). *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri (Avrupa ve İslam Sanatına Etkileri)*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bozkurt, S. (2020). Geleneksel Türk Halı Sanatında Kullanılan Motiflerin Anlamları: Sındırgı-Yağcıbedir Halıları Üzerine Göstergebilimsel Bir Analiz, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (1), 697-731
- Çetin, Y. & Karta, R. (2017). *Yöre özellikleri ile Iğdır halı yastıkları*. The Journal of Academic Social Science Studies, (60), 293-310.
- Çetin, Y. (2011). Ağrı Yöresi Halı Yastıkları. *Sanat Dergisi*. (17), 61-69.
- Çinko, L. (2018). Türk Halı Sanatının Gelişimi Çerçevesinde Halı Ticaretinin Türkiye Ekonomisindeki Boyutu. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (2), 206-213.
- Çoruhlu, Y. (2007). *Ölümünün 600. Yılında Emir ve Timur Mirası Uluslararası Sempozyumu*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
- Darkot, B. (2024). Doğu Anadolu'nun Coğrafi Özellikleri. *Edebiyat Ve Beşeri Bilimler Dergisi* (5), 109-116
- Deniz, B. (2005). Anadolu – Türk halı sanatının kaynakları. *Sanat Tarihi Dergisi*, 14 (1), S.80-94.
- Deniz, B. (2007). *Konya yöresi düz dokuma yaygıları (kilim, cicim, zili, sumak)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Tarihi. Doktora Tezi.
- Deniz, B. (2011). *Erzurum Erzincan Bayburt Kilimleri Sempozyumu*. Baksı Kültür Sanat Vakfı.
- Deniz, B. (2019). Anadolu-Türk halı ve düz dokumalarında lâle motifi. *Belgü*, (4), 17-45
- Deveci A. (2017). Türkmen Sanat ve Kültüründe Koçboynuzu Motifinin Yeri (Türkmen sahra- İran Türkmenlerinin Örneklerine Dayanarak) International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 12/21, p. 225-242 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12066> ISSN: 1308-2140, Ankara-Turkey
- Doğan. M. (2022). *Dokuma resim sanatında zümrüt-ü anka kuşu ile özgün uygulamalar*, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten günümüze Anadolu motifleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergüder, A. A. (2009). *Kars yöresi düz dokumaları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat tarihi Anabilim Dalı
- Ergüder, A. A. (2011). Şenkaya Yöresi'nde Bardız, Goşken ve Şabani Dokumaları. *Arış Dergisi*, 6, S.40-57.
- Ergüder, A. A. (2011).Erzurum Erzincan Bayburt Kilimleri Sempozyumu. Baksı Kültür Sanat Vakfı.
- Erolan Gülen, F. (2002). *Vakıflar Genel Müdürlüğü halı ve kilim koleksiyonundaki kilim örneklerinin desen, renk ve kompozisyon açısından incelenmesi*. Sanatta Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.

- Etikan, S. & Kılıçarslan, H. (2012). Düz dokumalarda nazar inancı ve göz yanışı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E*, (10), S.105-118.
- Genç, R. (1997). Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yayı İşleri. *Ariş Dergisi* (3), 8-17. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.97>
- Gezer, Ü. (2022). *Başlangıcından 16. yüzyıla kadar, Türk dokuma sanatındaki üslup, desen, motif ve sembollerin tarihine bakış*. Hars Akademi, 5 (Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı), 455-477.
- Glassie, H. (1993/2009). *Günümüzde Geleneksel Türk Sanatları* (Oğuzertem, S. Çev.) Pan Yayıncılık.
- Gök, Y., (2007). *Horasan ilçesi'nin coğrafyası*. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 965, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No:124, Araştırma Serisi No:49, Erzurum.
- Göksel, M. (2019). *Kütahya iline ait düz dokuma (Cicim ve Zili) örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Görgünay Kırzioğlu, N. (1976). *Doğu yöresi halıları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görgünay Kırzioğlu, N. (1994). *Türk halk kültüründe doğu Anadolu dokumaları ve giysileri*. Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, No:7
- Görgünay, N. (1984). *Doğu anadolu köy halılarının kalite ve desenleri*. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü.
- Görgünay, N. (1986). *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Program ve Bildiri Özetleri*.
- Güzel E, & Kulaz M. (2016). Tunceli-Çemişgezek- Doğan Köyü Halı Dokuma Örnekleri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Aralık 2016 20 (4): 1321-1335
- Hidayetoğlu, Hafize M. (2007). *Konya yöresi düz dokumaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaplanoğlu, M. (2010). *Ardahan yöresi düz dokumaları*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kaplanoğlu, M. (2016). *Erzurum halılarının renk, motif ve kompozisyon özellikleri incelenerek yeni tasarımların yapılması*. Akdeniz Üniversitesi, Sanatta Yeterlik Tezi.
- Karaca, N. (2021). Türk Çini Sanatında 'Hatayi' ve 'Şakayık' Motifi Örneğinde Çizim Özellikleri . *OPUS International Journal of Society Researches*, 18 (43), 7082-7105.
- Karpuz, H. (1984). *Türk İslam mesken mimarisinde Erzurum Evleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kırzioğlu, Görgünay N. (1995). *Altaylar'dan Tuna Boyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*. Türksoy.
- Koçerdin Öztürk, E. (2018). Pastoralizm ve Doğu Anadolu. *Bingöl Araştırmaları Dergisi, Arkeoloji Özel Sayısı*, 125-136.
- MEB. (2011). *El sanatları teknolojisi motif çizim temel teknikleri*.
- MEB. (2012). *El sanatları teknolojisi*. Cicim Dokuma. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mülayim, S. (1998). *Tanımsız figürlerin ikonografisi*. Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri içinde, Mayıs 1996, Kayseri. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- Oğuz, B. (1980). *Türkiye halkının kültür kökenleri*. Doğu Batı Yayı.

- Oyman, N. R. (2019). Bazı Anadolu kilim motiflerinin sembolik çözümlemesi. *Ariş Dergisi*, (14), 4- 22, <https://aris.gov.tr/tam-metin-pdf/873/tur>.
- Ölçer, Nazan - Volkman, Enderlein - Batari, Frenc - Mills, John - Ruters, Nils (1996), *Turkish Carpet From The13th18th Centuries*, Textilbank, Ertuğ.
- Özbaşı, T. (1989). *Ankara il merkezinde yaşayan kadınlarda bulunan geleneksel gümüş takılar üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 270.
- Özbek, A. K. & Öztaş, T. (2004). Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı; Erzurum örneği. *Ekoloji*, 13 (52): 1-6.
- Özkara, N. (2011) *Sarıkamış çevresi havlı dokumaları*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksek Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı.
- Pamuk, B. (2006). *XVII. yüzyılda Bir Serhad Şehri Erzurum*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Parlak, T. & Ergüder, A. A. (2010). *Bardız Kilimleri*, Atatürk Üniversitesi, 36.
- Parlak, T. (2002). *Oltu ve köylerinde bardız kilimciliği*. Ekip Grafil.
- Parlak, T. (2007). *Çoruh Vadisinde Bitkisel Boya Potansiyeli*, Atatürk Üniversitesi 50. Yıl GSF. Yayını.
- Sanat Sözlüğü. (2012, 9 Mart). *Madalyon* [Blog yazısı]. <https://sanatsozlugum.blogspot.com/2012/03/madalyon.html> (Erişim Tarihi: 30.07.2023)
- Soysaldı, A. (2009). *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Soysaldı, A. (2012). Yozgat yastık halıları, *Ariş Dergisi*, (7), 112-121
- Soysaldı, A. (2018). Kültür, Sanat ve Beşeriyet İlişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi* (22), 305-315.
- Sökmen, S. (2013). *Bitlis yöresi el dokumacılığı*. Sanatta Yeterlik Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- T.C. Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2024). *Coğrafya*. Kültür Bakanlığı. <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56063/cografya.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2023)
- T.C. Horasan Kaymakamlığı (2024a). *Coğrafi durum*. <http://www.horasan.gov.tr/cografidurum> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)
- T.C. Horasan Kaymakamlığı (2024b). *İlçemizin tarihi*. <http://www.horasan.gov.tr/ilcemizintarihi> (Erişim Tarihi: 01.05.2023)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2024). *Dokumacılık*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81025/dokumacilik.html> (Erişim Tarihi: 20.3.2023)
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Elazığ El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlüğü (2024). *Türk Motifleriyle, geçmişten günümüze...* <https://egitim.tarimorman.gov.tr/elazig/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=9&Liste=Slogan#:~:text=Hal%C4%B1%20ve%20kilimlerdeki%20simge%20ve,tamam%C4%B1na%20ise%20DESEN%20ad%C4%B1%20verilmektedir> (Erişim Tarihi: 08.05.2024)
- Taşıyürek, M. (2014). *Erzurum Gezi Rehberi*. Kaynak Yayınları.
- Tekçe, E. F. (1993). *Pazırık Altaylar'dan Bir Halının Öyküsü*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Tuğuz, Z. (2024). “Yastık” Sözcüğünün Etimolojisi Üzerine. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 249-258. DOI: 10.29000/rumelide.1469418.
- Türk Kültürüne Hizmet Vakfı (2023). *Sanat atölyeleri*. <https://tkhv.org.tr/sanat-atolyeleri/hali-kilim-dokuma> (Erişim Tarihi: 18.02.2024)
- Türkiye Kültür Portalı (2024). *Halı Yastık – Adıyaman*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/adiyaman/nealinir/hali-yasyik> (Erişim Tarihi: 15.02.2024)
- Wikipedia. (2024). *İplik*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0plik> (Erişim Tarihi: 27.07.2023)
- Yarmacı, H. & Başaran, F. N. (2014). Ağrı ili Doğubayazıt ilçesi el dokuması halıların renk, motif ve kompozisyon özellikleri. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 7 (13), 161-172.
- Yavuz, K. (2021). *16.– 17. yüzyıl Tebriz halıları*. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Yetkin, Ş. (1991). *Türk Halı Sanatı*. Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.
- Yılmaz, B. (2017). *Oğuz Türkmen Araştırmaları Dergisi*, (1)98-106.

Görsel Kaynakçalar

- “Gaziantep kilimleri” (2023, 2 Mart). *Style of Mimesis*. <https://www.styleofmimesis.com/2023/02/gaziantep-kilimeri-1.html> (Erişim Tarihi: 15.02.2024)
- Ağar, M. (2022) *Ağrı yastık halıları*. (758069), Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aral, S. (2013). Malatya yastık halıları. *Arış Dergisi*, (9), 4-11.
- Aslanapa, O. (2005). *Türk halı sanatının bin yılı*, İnkılap Kitap Evi.
- Atlas Big, (2024). *Erzurum-Horasan*. <https://atlasbig.com.tr/images/erzurum-horasan.png> (Erişim Tarihi: 27.07.2023)
- Beydoğan, C.S. (2024). *Kişisel Arşiv*. Erzurum.
- Çetin Y, Karta R Çetin, Y. & Karta, R. (2017). Yöre özellikleri ile Iğdır halı yastıkları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (60), 293-310.
- Elver, H. & Soysaldı, A. (2021). Kars İli Arpaçay Köyü Halı Yastıkları. *Arış Dergisi*, (18), 73-97.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük’ten günümüze Anadolu motifleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karahan, R. & Taş, E. (2006). Yüzüncü Yıl Üniversitesi. *Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kilim Kkatalogu II*, Van.
- Özkara, N. (2011). *Sarıkamış çevresi havlı dokumaları*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı.

ÖZGEÇMİŞ

AD-SOYAD: Cemile Sibel BEYDOĞAN

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans: Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü

Yüksek Lisans: Atatürk Üniversitesi, Sanat Kuramı ve Eleştiri Anabilim Dalı

Mesleki Deneyim: Ücretli Öğretmenlik/ MEB

Katıldığı Sergiler

Atatürk Üniversitesi Mezuniyet Sergisi

Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Karma Sergi

4. Uluslararası Akdeniz’de Güzel Sanatlar Sempozyumu &Kültür Sanat Çalıştayı (Antalya)

100+1 Interciyt şehirler arası karma sergi group exhibition Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi-Atatürk Güzel Sanatlar Üniversitesi

Katıldığı Projeler

Atatürk Üniversitesi Toplumsal Duyarlılık Projesi

Bildiri

Esep Kongresi 2023

Sertifikalar

Atatürk Üniversitesi KVKK Eğitimi

GAİB Yeni Dünyada Tüketici Davranışları

GAİB Tübitak Başlangıç AR-GE ve Sanayi AR-GE Destekleme Programları Hakkında

Bilgilendirme Semineri

İngilizce A1 Seviyesi Erzurum / Palandöken / Palandöken Halk Eğitimi Merkezi

Halı Dokuma Erzurum / Yakutiye / Yakutiye Halk Eğitimi Merkezi Bezayağı Dokuma

Erzurum / Yakutiye / Yakutiye Halk Eğitimi Merkezi Suluboya Resim Erzurum / Yakutiye

/Yakutiye Halk Eğitimi Merkezi